

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

II РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 5

София, сбота, 17 ноемврий

1928 г.

8. заседание

Петък, 16 ноемврий 1928 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ, въ 16 ч. 30 м.)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Понеже присъствуватъ нужното число народни представители, обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни представители: Николай Алексиевъ, Никола Андреевъ, Драгомиръ Апостоловъ, Никола Аретовъ, Христо Баевъ, Никола Бурмовъ, Григоръ Василевъ, Ради Василевъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Георги Марковъ Дамяновъ, Панайотъ Данчевъ, Димитъръ Дерлипански, Момчо Дочевъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Димитъръ Ивановъ II, Георги Казанаклиевъ, Велико Кознички, Кънчо Кънчевъ, Александъръ Малиновъ, Атанасъ Малиновъ, Милю Милевъ, Петъръ Миновъ, Константинъ Муравиевъ, Емануилъ Начевъ, Йовчо Николаевъ, Аврамъ Стояновъ Петровъ, Александъръ Пиронковъ, Цвѣтанъ Пупешковъ, Николай Савовъ, Пандо Сидовъ, Кирилъ Славовъ, Стефанъ Стефановъ, Таско Стоилковъ, Петъръ Стояновъ, Ангелъ Томчевъ, Желю Тончевъ, д-ръ Йосифъ Фаденхетъ, Александъръ Хитриловъ, Маринъ Шиваровъ, Георги Юртовъ и Сотиръ Яневъ).

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е решило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Петъръ Цвѣтковъ — 4 дни;
 На г. Стефанъ Бояджиевъ — 1 денъ;
 На г. Вичо Петевъ — 2 дни;
 На г. Борисъ Накровъ Божковъ — 15 дни;
 На г. Димитъръ Бъровъ — 4 дни;
 На г. Иванъ Харизановъ — 1 денъ;
 На г. Георги Чернооковъ — 1 денъ;
 На г. Иванъ Хрелопановъ — 1 денъ;
 На г. Георги Симеоновъ — 2 дни;
 На г. Стефанъ Стефановъ — 1 денъ;
 На г. Георги Семерджиевъ — 1 денъ;
 На г. Иванъ х. Николовъ — 1 денъ;
 На г. Гето Кръстевъ — 1 денъ;
 На г. Страшимиръ Георгиевъ — 1 денъ;
 На г. Йорданъ Ганчевъ — 1 денъ;
 На г. Христо Мариновъ — 1 денъ;
 На г. Александъръ Хитриловъ — 1 денъ;
 На г. д-ръ Борисъ Николовъ — 1 денъ;
 На г. Вълчо Даскаловъ Вълчовъ — 2 дни;
 На г. Стефанъ Димитровъ — 2 дни;
 На г. Василь Игнатовъ — 2 дни;
 На г. Николай Алексиевъ — 2 дни и
 На г. Величко Кознички — 2 дни.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за стабилизирането на лева и за монетната циркуляция въ царство България.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ Д. Мангъровъ (д.сг): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 4)

Председателстващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представител г. Георги Губидѣльниковъ.

Г. Губидѣльниковъ (д.сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Преди десетина дни правителството внесе на разглеждане и поиска нашия вотъ по два въпроса, свързани много тѣсно единиятъ съ другия, по договора за заема и по законопроекта за стабилизирането на лева и за монетното обращение. Двата тия въпроси сѣ свързани затова, защото главната целъ, която се преследва съ заема, е стабилизацията на нашия левъ.

Законопроектътъ за стабилизирането на лева и за монетното обращение въ страната е единъ законопроектъ отъ голѣмо стопанско значение. Той съставлява една частъ отъ всички онѣзи мѣроприятия на правителството, насочени да спомогнатъ за стопанското възстановяване на страната. Въпросътъ за стабилизацията на лева и за монетното обращение е технически, единъ въпросъ твърде контраверсенъ, въпросъ, който мѣчно се отдава на третиране, и вследствие на това азъ ще имамъ за целъ повече да поставя въпроса, като се надѣвамъ, че други, по компетентни и оторизирани лица, ще могатъ да дадатъ пълни освѣтления по него.

Стабилизацията на лева, за да може да успѣе, необходимо е, да бѣде изяснена, да бѣде разбрана, защото условието за успѣха на всѣка една монетна реформа е, тя да бѣде разбрана и да бѣде ясна за всички граждани, за всички съсловия. Фактъ е, че този законопроектъ възбужда голѣмъ интересъ. Интересътъ на обществото къмъ реформата е много голѣмъ. Днесъ често се задава въпросътъ: какво става съ нашата пара? Днесъ вече се повдига въпросътъ: какво ще стане съ ценитъ, какво ще стане съ условията на живота? Монетната реформа ще измѣни ли условията на съществуването? Ще покѣпне ли или ще поевтинѣе животътъ? Поставя се въпросъ, какъвъ ще бѣде левътъ, какви ще бѣдатъ монетитъ въ страната, съ които ще ставатъ плащанията? Ще бѣде ли тая реформа трайна? И цѣлъ редъ други въпроси се повдигатъ. Въ връзка съ законопроекта за стабилизацията на лева ние виждаме на Софийската фондова борса покачване курса на нѣкои ценни книжа, резултатътъ на едни може би погрѣшни, по моето схващане, заключения за послѣдствията отъ тая реформа. Ние наблюдаваме и друго едно явление: държавнитъ антрепозитни складове да се изпразватъ. Виждаме търговцитъ да се надпреварватъ да извадятъ своитъ стоки отъ антрепозитнитъ складове, защото смѣтамъ, че, следъ като законопроекта за стабилизацията на лева и монетното обращение стане законъ, следъ като имаме единъ златенъ левъ, само по себе си вече ще последва едно увеличение на митата — не митата да се плащатъ при коефициентъ 20, ами да се плащатъ като-че-ли при коефициентъ 27 — заключение, по моето мнение, сѣщо така невѣрно, погрѣшно, заключение, което се основава на едно неразбиране на самата монетна реформа, на цѣлитъ на постановленията на този законъ.

Азъ казахъ, че този законопроектъ възбужда много голѣмъ интересъ и затова хубаво е да се знае отъ всички, че, като послѣдствие отъ реформата, като послѣдствие отъ

законопроекта за стабилизиране на лева и за монетното обращение, нѣма да се появи никакво измѣняване въ купателната способност на лева. И не е чудно, че тоя въпросъ възбужда такъв интересъ всрѣдъ нашето общество.

Последната монетна реформа, която се направи въ други страни, е монетната реформа на Франция. Презъ месецъ юний т. г. Франция гласува законопроектъ за своята монетна реформа и стабилизира своя франкъ. Още въ началото на своята речъ Поанкаре, за да може да изясни въпроса съ малко думи и за да може да изрази мисълта си, че никакво измѣнение нѣма да има въ монетата на Франция, каза ония думи, които често следъ това се повтарятъ, а именно: „Le franc vaudra au lendemain de l'oréation exactement ce qu'il aura valu la veille“. — французкиятъ франкъ ще струва на утринята следъ реформата, следъ операцията, точно това, което струва въ надвечерието на операцията, въ момента, когато операцията се е разглеждала.

Г-да! Съ законопроекта се прави, ще кажа азъ, една съществена реформа, реформа въ нашата монета, защото се въвежда златниятъ еталонъ, което личи отъ обстоятелството, че стойността на българската пара се опредѣля отъ количеството злато, което съдържа. Азъ не искамъ да се впускамъ нито въ исторически изследвания, нито въ теоретически разсуждения; ще се помъжа също така да избѣгна и ония дълги астрономически цифри съ стокилядни отъ милиграма, съ каквито обикновено се оперира въ тая материя. Въпрѣки това, обаче, ще трѣбва да кажа нѣколко думи върху историята на нашата монета, само съ целъ, за да мога по-добре да изясня мисълта си, която следва.

Нашата монета има своята си история. Тя има своя добър периодъ, периодъ на сила, на твърдостъ, на мощностъ, на стабилностъ; тя има и периодъ на своя упадѣкъ. Тия периоди азъ смѣтамъ, че би трѣбвало да се раздѣлятъ на три. Първиятъ периодъ отъ историята на нашата монета започва отъ 1880 г. и трае юридически до 1918 г., но фактически до 1912/1913 г. Тя започва съ закона за рѣзване на монети въ княжество България, напечатанъ въ „Държавенъ вестникъ“, бр. 40 отъ 4 юний 1880 г. Този законъ заслужава нашето внимание, не само защото той е първиятъ законодателенъ актъ въ нашата държава, който си поставя за целъ да уреди монетното обращение въ страната, не само затова, защото той е единъ законъ, който е траялъ повече отъ 40 години, а и защото съ пунктъ I на чл. 10 отъ законопроекта, който днесъ подлежи на обсъждане, се иска неговото отиѣнение. Този законъ въ своя чл. 2 опредѣля: (Чете) „Монетната единица въ България е левътъ, който се подраздѣля на сто стотинки; левътъ има една тежестъ отъ 5 гр. и обема въ себе си 4.175 милиграма чисто сребро“.

Първиятъ въпросъ, който следва да се разреши отъ този текстъ на чл. 2 отъ закона на 1880 г., е въпросътъ, какъвъ еталонъ сме имали ние въ този първи периодъ въ историята на нашата монета. И понеже нашата монета се опредѣля, че е левъ, и понеже нейната равностойностъ се опредѣля съ количеството сребро, което се съдържа въ лева, на първо мѣсто теоритически би могло да се каже, че въ тоя периодъ ние имаме сребрѣненъ еталонъ. Това е погрѣшно, защото въ последващитъ членове на същия законъ — чл. 3 и 4 — се опредѣлятъ какви сѣ монетитъ на България; опредѣля се, че българскитъ монети сѣ златни, сребърни и медни, и че златнитъ монети се наричатъ „Александъръ“ и „Пол. Александъръ“, и се опредѣля тѣхното количество злато, което съдържатъ — 6.045161 грама. И понеже въ следващитъ пѣкъ членове изрично се споменава, че, както златнитъ, така и сребърнитъ пари се приематъ неограничено за плащане не само отъ правителственитъ каси, а и отъ частнитъ лица, ще следва, че ние въ тоя моментъ и въ тоя периодъ сме имали не сребрѣненъ еталонъ, а двоенъ еталонъ или биметализъмъ.

Единъ опитъ за измѣняване на нашия еталонъ, за мианаване отъ биметализъмъ — система, която е установена съ закона отъ 1880 г. — къмъ златния еталонъ, единъ решителенъ опитъ е направенъ въ 1897 г. съ закона за монетитъ въ княжество България. Тоя законъ въвеждаше златния еталонъ. Реформата бѣше гласувана отъ Народното събрание, законътъ бѣше публикуванъ, но той не бѣше добилъ сила и не бѣше приложенъ, защото чл. 13 отъ същия законъ отлагаше неговото прилагане дотогава, докато Министерскиятъ съветъ постанови, а вследствие на

катастрофи, наводнения и други нещастия, Министерскиятъ съветъ не намѣри за умѣстно да го приложи.

Първиятъ периодъ завършва формално въ 1918 г., а фактически, както казахъ, той завършва въ 1912/1913 г., защото отъ 1912/1913 г. фактически се спрѣ обмѣната на нашитъ банкноти въ злато или сребро.

Първиятъ периодъ свършва съ закона за курса и покритието на Българската народна банка. Той започва отъ 1918 г., когато тоя законъ се гласува и който законъ въведе въ България еталона на книжнитъ пари, на банкнотитъ, които не се обмѣняватъ въ скъпоцененъ металъ и които, следователно, останаха като една фотография, като единъ споменъ отъ миналата пара, която имаше въ страната. Чл. 1 отъ тоя законъ — законътъ за курса и покритието на Българската народна банка — постановяваше, че банкнотитъ на Българската народна банка иматъ силата на законно платежно срдѣство въ страната; до второ разпореждане тѣхното обмѣняване съ злато или сребро се преустановява. Презъ този периодъ, както у насъ, въ България, така и по цѣлъ свѣтъ, въ всички ония страни, които влѣзоха и вземаха участие въ голѣмата война, се констатира едно явление на обезценяване на парата, инфлация, вследствие увеличаване количеството на книжнитъ пари, които сѣ били поставени въ циркулация. Това предизвика и онова явление, което ние въ обикновения животъ наричаме заскѣпване на живота, увеличаване на срдѣства, които сѣ необходими за удовлетворяване на нашето материално съществуване. Поскѣпването на живота въ голѣмата си частъ — защото много сѣ факторитъ, които опредѣлятъ ценитъ на продуктитъ — се дължи на поевтиняването на паритъ, на намаляване на тѣхната стойностъ.

И ще ми позволите да направя единъ малъкъ цитатъ отъ в. „Le temps“ отъ 25 юний по време разискването на реформата въ Франция, който цитатъ, смѣтамъ, че представлява макаръ и малъкъ интересъ: (Чете) „Защо сѣ не-обходимы, си задаватъ въ Франция въпроса, повече франкове, отколкото бѣха нуждни по-рано за набавянето едни и същи количества стока? Причинитъ не сѣ, защото стокитъ сѣ заскѣпвали, а защото франкътъ е обезцененъ“. Азъ казахъ, че една отъ главнитъ причини за заскѣпването на живота е обезценението на монетитъ. Естествено е, че къмъ тая причина се прибавятъ и други, много важни, ще кажа азъ, фактори.

Азъ разполагамъ съ две таблици, които не смѣтамъ да цитирамъ, защото нѣма по-тежко нѣщо отъ слушането на цитати и цифри, но само ще спомена, че въ първия периодъ на съществуването му нашиятъ левъ е билъ почти равноцененъ на французкия франкъ. Отъ 1890 г. до 1911 г. българскитъ пари сѣ били почти равни на французкитъ франкове. Вѣрно е, че българскиятъ левъ е билъ почти равенъ на французкия франкъ. Вѣрно е, че нашата валута е била подхранвана съ заеми, съ срдѣства, които сѣ идвали отъ странство за производителни цели въ повечето случаи. Но това сѣ въпроси, които не можемъ сега да разглеждаме. Презъ този периодъ нашиятъ левъ е билъ равноцененъ на французкия франкъ. Въ годинитъ отъ 1890 до 1911 сто французки франка сѣ стрували въ наши левове 101, 101.40, 101.60, 101.80, или обратното — 99.60 л., 99.70 л., 99.80, 99.90, сѣ се равнявали на 100 французки франка. Следъ това настѣпва вториятъ периодъ на инфлацията, когато, вследствие постепенното увеличаване количеството на банкнотитъ, циркулацията следва пропорционално и увеличаване на шанжа, спрямо чуждитъ страни и поскѣпването на живота.

Но, г-да, азъ казахъ, че не искамъ да правя историческо изложение. Искамъ само да спомена нѣколко данни и обстоятелства за изяснение на моята мисль. Съ законопроекта, който правителството сега ни внася, започва една нова ера, нова епоха на една стабилизация на нашия левъ, на нашата пара, установяване на златния еталонъ, мѣрене на нейната сила съ количеството злато, на което тя отговаря. Новата реформа се основава на златния еталонъ. Банкнотитъ, които сѣ основани на златото, могатъ да служатъ като задължително платежно срдѣство въ обикновенния всѣкидневенъ животъ — освенъ при заплащането на суми до 2.000 л. Заслугата на министра на финанситъ и на правителството се състои именно въ това, че най-после България можа въ 1928 г. да направи една пълна основна реформа на своята монетна система и да установи стойността на нашия левъ, върху стойността на златото. Практическиятъ послѣдствия отъ тая реформа ще разгледамъ следъ малко.

Въ сжщностъ, г. г. народни представители, стойността на нашия левъ, споредъ чл. 1 отъ законопроекта, се поставя въ зависимостъ отъ стойността на златото. Въ сжщностъ ние имаме, както това се изказа и отъ подуправителя на Народната банка г. Бурилковъ и въ негови статии и въ една негова речъ, еталонъ на златнитъ девизи — една система, която е приложена за пръвъ пътъ въ 1898 г. въ Индия, система, която спечели голъмитъ теоретически и практически привърженици, която е възприета въ много други страни, и която въ края на 1927 г. биде възприета и приложена отъ Италия. Системата на златния еталонъ е една система, която ние вече възприехме, която ние усвоихме за нашата страна. Съ вотирането на закона за измѣнение закона за Българската народна банка, публикуванъ въ „Държавенъ вестникъ“ отъ 4 октомврий т. г., ние въведохме еталона на златнитъ девизи. Съ тоя законъ бѣше премахнатъ чл. 2 отъ закона за Народната банка, който предвиждаше, че ще се изработи единъ специаленъ законъ, който да уреди обмѣната на банкнотитъ съ злато. Въмѣсто това постановление на чл. 2 отъ закона за Българската народна банка, въмѣсто това обещание да се внесе законъ, който да уреди обмѣната на банкнотитъ съ злато, ние тогава гласувахме точка А къмъ чл. 2, съ която се уреждаше начинътъ, по който ще става обмѣна на банкнотитъ съ златни девизи, т. е., че срещу една българска банкнота, нашиятъ емисионенъ институтъ, Народната банка, ще бѣде длъжна да даде чуждестранни девизи срещу страна, въ която банкнотитъ се обмѣняватъ въ злато и срещу страна, въ която износътъ на златото срещу тия получени банкноти е свободенъ. Азъ казахъ, че тая система е въведена въ Италия въ края на 1927 г. Въ чл. 1 на декрета на италианското правителство, съ дата 21 декемврий 1927 г., който се отнася до прекратяването на принудителния курсъ и обмѣняемостта въ злато на банкнотитъ на Италианската банка, декретъ, напечатанъ въ газета Официале, № 2324, се казва: „Отъ дения, който ще следва този, въ който настоящиятъ декретъ се публикува, Италианската банка се задължава да обмѣнява при предявяване въ своето централно сѣдалище въ Римъ своитъ собствени банкноти въ злато, или по изборъ на банката въ девизи на чужди страни, въ които е въ сила обмѣняемостта на банкнотитъ въ злато. Паритетътъ на златото се фиксира 100 италиански лирети за 7.719 грама чисто злато“. Явно е, че системата, която е въведена въ Италия, е сжщата, която ние постановихме да бѣде въведена въ България.

Тая система като всѣка една система, като всѣка една теория, ако искате, като всѣка една истина се критикува. Критиката срещу тая система, по моето мнение, е свършено слаба, свършено неоснователна. Аргументитъ сж само тѣзи, че по такъвъ начинъ, щомъ ние стабилизираме нашата монета, и щомъ Народната банка е длъжна да дава срещу български банкноти чужди девизи, и, следователно да разполага съ такива, тя рискува да загуби отъ евентуалното обезценяване на тия чужди девизи, които държи — едно сжждение свършено неоснователно, свършено слабо, лишено отъ всѣкаква фактическа постановка и подкрепа. Ако страхътъ на тѣзи, които правятъ тази критика, е, че Съединенитъ Американски Щати могатъ да фалиратъ, че курсътъ на тѣхния доларъ може да падне — и това е единъ страхъ свършено неоснователенъ — това е нѣщо, ксето сега-засега поне никой не може да предвижда. Въ замѣна на това ние имаме всичкитъ преимущества отъ създаването на една система, която дава възможностъ на Българската народна банка, която е длъжна да държи единъ голъмъ щокъ отъ свои авоари за посрѣщане обмѣната на банкнотитъ, да не държи тѣзи свои авоари въ злато въ своитъ изби, а да може всетаки да получава известни срѣдства въ полза на общото национално стопанство.

Системитъ, които се прилагатъ, начинитъ, методитъ, които всички държави, които извършиха своята стабилизация, приложиха, сж или стабилизиране на тѣхнитъ валути, или ревалоризиране, т. е. възстановяване на тѣхната паритетна покупателна стойностъ, която тя е имала преди войната, или пъкъ създаване на нови монети.

Ревалоризиране, възстановяване покупателната стойностъ на монетата, каквато последната е имала преди войната, извършиха само две държави, две мощни, две силни държави — Съединенитъ Щати и Англия. И тѣ извършиха това части не само затуй, защото монетата да понесатъ такава реформа, но и затуй, защото обезценяването на тѣхната валута, на тѣхната книжна пара — защото и тѣ си послужиха съ книжни пари — бѣше незначително въ сравнение съ обезценяването на валутитъ на другитъ страни. Ревалоризация, възстановяване предвоенната покупателна

стойностъ на лева у насъ никой не е поддържалъ. Такова мнение не е изказано. Такъвъ въпросъ за ревалоризация се постави въ Франция, дебатира се нашироко, и Франция намѣри, че не е въ състояние да извърши тази ревалоризация. Друго нѣщо се изказа у насъ. Изказа се мнение да се създаде една нова монета, която да носи сжщото име „левъ“, която да има стойностъ равна на стойността на лева преди войната, но която монета, като бѣде въведена въ циркулация, въ обращение въ страната, предварително всичкитъ парични отношения и задължения между странитъ и между лицата и по отношение и къмъ държавата, за данѣци и пр. — всичко това да се редуцира, да се поправи, да се намали съ коефициента на обезценяването на нашитъ паритетъ, който коефициентъ се равнява на 26.65. Това мнение се изказа: да свършимъ съ нашия сегашенъ обезцененъ левъ, да създадемъ единъ левъ съ авторитетъ, съ сила, съ увеличена покупателна стойностъ, единъ левъ, който да представлява отъ себе си известна ценностъ, а досегашнитъ наши парични правоотношения и задължения да ги приведемъ къмъ коефициента на обезценяването — 26.65. Може би теоретически тази мисль да е по-права, практически, обаче, тя ще срещне голѣми препятствия. Тя ще срещне препятствия и отъ страна на самитъ производители, може да предизвика на първо време известна треска, известно смущение въ ценитъ; тя ще предизвика смущение въ заплатитъ, въ бюджета; тя ще предизвика, може би едно увеличение въ ценитъ на продуктитъ, защото закрѣгляването, което сега става съ единъ левъ, тогава да се прави и съ 5 стотинки, пакъ ще бѣде въ щета на консоматора, тъй като ценитъ винаги се закрѣгляватъ въ вреда на консоматора.

Казахъ, че тоя въпросъ се разисква надълго въ френския парламентъ. Въ Франция, въ самото изложение на мотивитъ на законопроекта за стабилизацията, намирамъ следния пасажъ: (Чете) „Законопроектътъ, който имаме честта да представимъ на ваше одобрение, има за целъ да възстанови възможността за обмѣняването билетитъ на Банкъ де Франсъ въ злато на една база, осветена отъ единъ 18-месеченъ опитъ. Правителството би предпочело да ви предложи премахването на принудителния курсъ, безъ да се изостави монетниятъ еталонъ, който Франция запази отъ 17 жерминалъ година XI до месецъ августъ 1914 г., въпрѣки голѣмитъ икономически и политически кризи, които преживѣ. Ако то се решава не само да се откаже отъ едно подобно разрешение, но не ви предлага стабилизирането на франка даже и при единъ курсъ малко по-високъ отъ този, който 18-месечниятъ опитъ установи, то е, защото следъ голѣмитъ колебания презъ дълги години на курса и следъ постигната фактическа стабилизация, една нова ревалоризация на монетата можеше да се достигне само чрезъ нови пертурбации, които националното стопанство, толкова много пострадало и приспособило се вече къмъ фактическото стабилизиране, мѣчно може да понесе“.

Анри Шеронъ, този, който докладва въ френския сенатъ законопроекта за стабилизацията на французкия франкъ, въ своята речъ казва следното: (Чете) „Важното е да се разреши като се държи по-малко смѣтка за теоритически съображения, а повече за съображения, извлѣчени отъ нуждата на сегашния моментъ. Азъ трѣбва да направя признанието съ пълна откровеностъ, че дълго време бѣхъ партизанинъ на една ревалоризация. Но, г-да, не е достатъчно да искашъ ревалоризацията, за да я направишъ. Трѣбва да се търси това, което е възможно и да пожертвашъ предъ нуждата своитъ теоритически и лични предпочитания“.

Италия се опита да прави ревалоризация. Мусолини произнесе една речъ, въ която каза, че италианската лирета трѣбва да възстанови своята предвоенна стойностъ. Искаше да подражава на Америка и Англия. Обаче настѣпилата фактическа обстановка въ Италия, създадената криза, безработицата, поскупяване ценитъ и въ живота на кара Мусолини да измѣни своята си тактика и да прибѣгне къмъ една стабилизация на италианската лирета, която стабилизация, тамъ въ Италия, се достигна вследствие направенитъ грѣшки съ извършени голѣми жертви отъ страна на италианската държава.

Всички държави — Америка, Англия, Италия, Франция, Германия, Австрия, Унгария и Полша стабилизираха своята монета. Всички тѣзи държави счетовъ за необходимо да заново на известна стойностъ своята пара. У насъ тази необходимостъ сжщо така се съзнаваше. Обезценяването на българската книжна пара следваше систематически, докато въ 1923 г. въ Софийската борса настѣпи едно явление, което азъ мога да характеризирамъ само като крахъ за българската монета. Настѣпи и едно бързо обезценяване

на българския лев. На 8 декември 1923 г. 100 швейцарски франка на борсата се котираха 2.415. Два дена след това, на 10 декември курсът на швейцарския франк се увеличи на 2.485, а на следващия ден, 11 декември, курсът се покачи 2.700. Правителството много умъстно, много навреме предприе една крута административна мърка, като затвори Софийската борса, за да прекрати тая суматоха, която можеше да настане въ отношенията на всички насти въ България. То затвори борсата и даде монопола за чуждата валута въ ржцетъ на Българската народна банка. И отъ м. декември 1923 г. Българската народна банка пое грижата да гарантира курса на българската валута, пое службата на пазачъ на българската валута. И нека да признаемъ тази голъма заслуга на нашитъ финансови министри и на Българската народна банка, че тѣ, при крайно неблагоприятни условия, при вътрешни крамоли и размирици, при грамадни дефицити въ бюджета и въ търговския и платежния баланс, успѣха да задържатъ въ продължение на 5 години курса на българския левъ на тази височина, на която Българската народна банка го фиксира на 13 декември 1923 г. (Ржкоплъскания отъ сговориститѣ)

Г-да! Когато излизамъ на тази трибуна и говоря за тѣзи тѣжни дати въ нашата история, когато говоря за обезценението на нашия левъ, когато говоря за административната мърка на правителството, може би, недостатъчно обоснована съ закона, азъ, изпълнявайки едно веление на собствената си съвѣсть, чувствавамъ единъ дългъ да изкажа публично благодарностъ къмъ ония труженици, които въ продължение на 5 години запазиха българската валута и не позволиха по тоя начинъ да пострадатъ материалнитъ интереси и на състоятелни, и на бедни, и на индустриалци, и на работници. (Ржкоплъскания отъ сговориститѣ)

Г. г. народни представители! Обезценението на нашата валута, което произлиза отъ причинитѣ, които изложихъ, е 26-65 пѣти, т. е. 26-65 л. сегашни се равняватъ на единъ предвоененъ левъ. Днешниятъ законопроектъ за стабилизацията на нашия левъ въ чл. 1 фиксира стойността на българския левъ по следующия начинъ: 92 л. се равняватъ на 1 грамъ чисто злато. Азъ казахъ, г. г. народни представители, още въ началото на моето изложение, че никакво измѣнение на лева въ неговата покупателна стойностъ вследствие на закона нѣма да има. Казвамъ го това, защото съ законопроекта, който ние трѣбва да вотираме, се предлага стабилизация такава, опредѣля се стойността на лева такава, каквато той има въ продължение вече на 5 години. Не става, значи, абсолютно никакво измѣнение въ стойността на лева.

Ще ми позволите да направя една малка смѣтка, за да дамъ цифренъ изразъ на моитѣ разсждения.

Законопроектътъ казва, че 92 л. се равняватъ на 1 грамъ чисто злато. Това значи, че 92.000 л. се равняватъ на 1 килограмъ чисто злато. Понеже паритѣ, монетитѣ, не се правятъ отъ чисто злато, а се правятъ при проба 900 части злато въ 1.000 части сплавъ или при проба 900 хилядни злато, то единъ килограмъ монетизирано злато, безъ да държимъ смѣтка за разносикитъ по фабриката, по получаването на монетитѣ отъ златото, ще струва $\frac{9}{10}$ отъ стойността на 1 килограмъ злато, или ако 1 килограмъ злато струва 92.000 л., то 1 килограмъ монетизирано злато ще съдържа $\frac{9}{10}$ отъ тази стойностъ или 82.800 л. И понеже отъ 1 килограмъ злато се добиватъ 155 наполеона златни монети, то, като се раздѣли 82.800 на 155, ще се получи стойността на 1 наполеонъ, равна на 534 л. Ако раздѣлите 534 на 20, ще намѣрите, че стойността на 1 златенъ левъ по бждещия законъ за стабилизацията на нашия левъ ще бжде 26-70 л. Значи, днешниятъ левъ, който е обезцененъ 26-65 пѣти, ние го имаме същия, по същия курсъ, същата стойностъ е запазена, следователно, нѣма абсолютна никаква разлика между сегашната фактическа стойностъ на златото, на паритѣ, на левовѣтѣ, на банкнотитѣ и стойността, която ще иматъ паритѣ следъ стабилизацията.

Единъ вторъ примѣръ, ако ми позволите. Ще взема за база швейцарския франкъ. Швейцарскиятъ франкъ по курса на Българската народна банка, последната го купува 2.665, а го продава 2.674-60; срѣдниятъ курсъ е 2.669-80. По стабилизацията, по базата, която е установена въ закона, 100 швейцарски франка, равни на 5 наполеона, ще струватъ 2.670 л. или една разлика отъ 20 ст. на 100 швейцарски франка.

Но най-ясно изпква, че не става никакво измѣнение въ стойността на лева, ако сравнимъ количеството злато, което левътъ, предвоенниятъ и сегашниятъ, съдържа. Из-

вѣстно е, г-да, че златниятъ левъ, предвоенниятъ златенъ левъ, ако мога така да се изразя, тежи 322 милиграма; $\frac{9}{10}$ сж 289-8 милиграма чисто злато. Понеже този левъ, който се представлява отъ нашата банкнота, е обезцененъ 26-65 пѣти, то, като раздѣлимъ 289-8 на 26-65, ще получимъ, че сегашниятъ нашъ левъ, който го държимъ въ порфейла си, фактически съдържа 10-87 милиграма чисто злато. Въ сегашния законопроектъ за стабилизацията 92 л. се равняватъ на единъ грамъ или на 1.000 милиграма злато; единъ левъ по стабилизацията ще се равнява на 1.000 раздѣлено на 92, което е равно точно на 10-87 милиграма чисто злато. Това, може би неудобно сравнение и изчисление направихъ, за да подкрепя моята мисль, първо, че стабилизацията, която се има за гласуване, е основана на фактическата стабилизация, която я имаме въ продължение на 5 години, че стойността на българския левъ се фиксира такава, каквато той днесъ има, за да мога да призмина по-нататкъ да разгледамъ другъ единъ въпросъ, въпросътъ, дали и тази стабилизация и дали този законъ за стабилизация на лева ще предизвика нѣкои смущения или измѣнения въ цената на продуктитѣ.

Г-да! Моето твърдо убеждение е, че нѣма никакви причини стабилизацията и законътъ за стабилизацията на лева да предизвиква поскупване на живота. Щомъ ние усвояваме сегашното фактическо положение — желателно е всички да разберемъ, че нѣма измѣнение въ покупателната стойностъ на лева, че левътъ си остава същиятъ, съ същата покупателна стойностъ, онова количество злато, което съдържа днесъ, същото количество злато ще съдържа и утре, следъ стабилизацията — следователно нѣма никакви реални причини, за да оправдае по тази причина едно поскупване на живота. Напротивъ, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че стабилизирането на една монета, обявяването на тая монета вънъ отъ покровителство, гарантиране обмѣняемостта на тая банкнота съ злато и съ златни девизи, че възвърне довѣрието на всички къмъ нея, и може би тая стойностъ, призната и засвидетелствувана съ вашия вотъ, ще повлияе благотворно за спадането на ценитѣ. Азъ не казвамъ, че следъ стабилизацията ценитѣ ще спаднатъ; азъ допушамъ, че тия цени ще спаднатъ. Но когато говоря за спадане на ценитѣ, г. г. народни представители, азъ разбирамъ влиянието, което може да окаже само законътъ за стабилизацията на лева върху ценитѣ. Ценитѣ на продуктитѣ, както много добре ви е известно, се опредѣлятъ отъ маса други причини, отъ комплексъ условия; тия причини могатъ да повлияятъ въ единъ или другъ смисль. Ние прекарваме една тежка година; ние прекарваме година на криза, на липса въ онова, което е необходимо за удовлетворение нуждитъ на българския народъ. Индекситѣ за поскупването на живота, които мисля, че трѣбва да се взематъ винаги съ резерва, защото тия индекси, които се опредѣлятъ върху стойноститѣ на продуктитѣ, не даватъ тежестъ на всѣки продуктъ, а даватъ отражение въ индекситѣ, безъ да се държи смѣтка въ кой елементъ става поскупване. Ако има поскупване въ кафето, индексътъ ще го покаже съ същата сила, съ каквато сила е поскупването на хранителния продуктъ или хлѣба. Въпрѣки, казвамъ, това предупреждение, че индекситѣ трѣбва да се взематъ винаги подъ резерва, азъ имамъ една таблица, която показва известно колебание въ ценитѣ на продуктитѣ на едро, една таблица, която започва отъ декември 1927 г. съ индексъ на едро 2.943, за да mine последователно за всѣки мѣсець на 3.008, на 2.999, на 3.021, на 3.074, за да спадне презъ м. августъ, докато имамъ таблицитѣ, на 2.961. Повтарямъ, че какви ще бждатъ ценитѣ на продуктитѣ, при какви условия ще се развива нашиятъ животъ, това е комплексъ отъ причини, които трѣбва да се изучаватъ специално. Стабилизацията на лева нѣма да укаже лагубно влияние за увеличаване на ценитѣ.

Г-да! Азъ искамъ да приключа моето изложение, за да обърна внимание, за да издигна единъ скроменъ гласъ върху това, че ние ще трѣбва да имаме една постоянна и непрекъсната грижа, за да запазимъ винаги нашата валута и да не позволяваме да станатъ такива печални събития, каквито станаха въ други държави. Нашата Народна банка — азъ имамъ нейния балансъ отъ 7 ноември — разполага съ едно покритие отъ 33-85, повече отъ онзи минимумъ, който бѣше опредѣленъ отъ Обществото на народитѣ като гаранция за стабилността на валутата, която тя представлява. Съ новия заемъ количеството на чужди валути въ Народната банка ще се засили извънредно много, защото, както това ви е известно отъ договора за заема,

който вчера гласувахме, и отъ станалитѣ дебати, и отъ хубавото изложение на г. министра на финанситѣ и г. министър-председателя, голѣмата не, ами грамадната частъ отъ този заемъ ще влѣзе въ каситѣ на Българската народна банка. Една частъ отъ този заемъ ще отиде, за да изплати задълженията на българската държава къмъ Българската народна банка, задължения, които сж доста голѣми и които ще бждатъ намалени съ 1.500.000 английски лири. Други части отъ заема ще отидатъ, съгласно договора за заема, § 14, буква д, и съгласно протокола отъ 10 мартъ, чл. чл. 4, 5, 6, 7, 7-а и 8, все въ каситѣ на Народната банка. Народната банка ще разполага, следователно, съ единъ значителенъ авоаръ въ чужда валута, който представлява пълна гаранция за стабилността на българския левъ и за неговата постоянна обмѣняемостъ. Азъ смѣтамъ, че съ тая операция, която се завърши и която се координира съ заема и съ стабилизациата на нашия левъ, ние постигаме едно идеално разрешение на въпроса. Нѣма да повтарямъ ония грѣшки, които станаха — думата ми е за Полша, която стабилизира своята монета, безъ да има достатъчно активъ, достатъчно кръвъ, за да може да я поддържа и защити. Държавата трѣбва да погаси своето задължение къмъ Българската народна банка, да го погаси, ако не изведнѣжъ — на части, постепенно, ако иска, щото нейниятъ емисионенъ институтъ да устоява и защитава българската валута при всѣкакви условия. Този дългъ на българската държава, съгласно законопроекта, ще бжде значително намаленъ и отъ печалбата, която държавата ще реализира отъ пушането на сребърнитѣ монети, една печалба, която — говоря кръгли цифри — може би, ще достигне 700—800 милиона лева, които ще трѣбва да отидатъ за погасяване задължението на българската държава къмъ Народната банка. Ние, г-да — ще повтора думи, които много пжти сж повтаряни въ този Парламентъ — трѣбва да имаме грижи за нашия търговски балансъ. Нашиятъ търговски балансъ съставлява една голѣма грижа не само на правителство, не само на насъ, но той трѣбва да съставлява грижи за всѣки добъръ българинъ, който мислѣ за своето отечество, за неговото стопанско закрепване или за неговия стопански прогресъ. Нашиятъ търговски балансъ не е благоприятенъ. Въ 1914 г. нашиятъ балансъ показваше единъ дефицитъ отъ 650 милиона лева. Въ 1925 г. показва единъ дефицитъ 1.185.000.000 л. Въ 1926 г. ние имаме единъ излишекъ отъ 20 милиона лева, въ 1927 г. — излишекъ 510 милиона лева, а за 8 месеца отъ 1928 г. ние имаме единъ дефицитъ отъ 563 милиона лева. Кръгло за 4 години и 8 месеца ние имаме единъ дефицитъ отъ 2 милиарда лева. Г. г. народни представители! Азъ приемамъ поправки, не държа за цифритѣ. Тѣ сж точно по статистиката, по официалнитѣ данни, обаче приемамъ поправки въ смисълъ, че търговцитѣ невѣрно сж показвали стойността въ фактурата при вноса и при износа, за да могатъ да намалятъ чуждата валута, подлежаща на откупуване и т. н. Не казвамъ, че това се прави, но понеже това се поддържа, приемамъ го. Така че приемамъ поправки. Приемамъ и друга една поправка — че търговскиятъ балансъ за 1928 г. не е окончателно фиксиранъ, че износътъ на България почва именно следъ тия месеци, които азъ цитирахъ, и че, следователно, както миналата година презъ м. октомврий имаме 112 милиона лева дефицитъ въ търговския балансъ, а въ края на годината балансътъ стана активенъ, същото може да се повтори и тая година. На мене не ми е целта да изчислявамъ въ четири или въ петъ години какъвъ е търговскиятъ балансъ въ нашата страна, дали той е дефицитеренъ или активенъ; моята теза, г. г. народни представители, е да изтъкна съ две думи, че въ защита на нашия левъ, за неговата сигурностъ и стабилностъ, за спокойствието и за стопанския напредѣкъ на тая страна е важно всѣки единъ да обърне внимание на цифритѣ, които се даватъ за вноса и износа.

Г. г. народни представители! Ние не можемъ да ограничимъ вноса, ние не можемъ и да го запретимъ. Ние не можемъ да запретимъ вноса сега, когато други държави, мощни и силни, препорѣчватъ, за да може да стане стопанското възобновяване на свѣта, да се премахнатъ митническитѣ граници. Ние не можемъ да забранимъ вноса, но ние можемъ да имаме едно малко по-силно българско национално чувство. Ние, консомоторитѣ на продуктитѣ, които идатъ отъ странство, трѣбва да си дадемъ смѣтка, че всѣки левъ, който даваме въ повече за покупка на единъ чуждестраненъ предметъ, отива да увеличи нашия вносъ. Отива да отегчи нашето стопанско положение, отива да улесни износа на злато, отива да отнеме хлѣба на българския майсторъ и българския работникъ. Съ нашето разбиране трѣбва да дадемъ предпочитане на българската

стока, отколкото стоката, която иде отъ странство и която не винаги заслужава да бжде купувана. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Азъ не проповѣдвамъ шовинизмъ, г. г. народни представители, но азъ проповѣдвамъ здрави национални разбирания въ търговския обмѣнъ.

С. Омарчевски (з): Само да не с на думи, на дѣло трѣбва да бжде.

Г. Губидѣльниковъ (д. сг): Азъ казвамъ моето мнение.

К. Маноловъ (зан): Това сж думи, които заслужаватъ внимание, но да се изпълнятъ.

Г. Губидѣльниковъ (д. сг): Тѣ се изпълняватъ, но само че тѣ не могатъ да се изпълнятъ съ декрети. Тѣ могатъ да се изпълнятъ само съ едно голѣмо, силно национално чувство, съ едно дълбоко съзнание, което трѣбва да проникне не само въ насъ, а въ широкитѣ маси на българския народъ.

Не искамъ да говоря, защото истина призната е, че за да можемъ да имаме единъ активенъ търговски балансъ, ние трѣбва да увеличимъ производството. Това е говорено, казано е, признато е. Трѣбва, обаче, да се обединимъ, за да достигнемъ реално увеличение на нашето производство, да увеличимъ резултата отъ труда на нашия българинъ, за да можемъ действително да увеличимъ благата въ тази страна и да имаме тогава какво да изнесемъ и въ странство.

Нашиятъ платеженъ балансъ, въ който влиза като елементъ и нашиятъ търговски балансъ, е много неблагоприятенъ. Нашиятъ задължения сж грамадни. Не искамъ да влизамъ отново въ цифри и да уморявамъ вашето внимание. Нашиятъ дългове възлизатъ на милиарди. Въ 1926 г. възлизаха на 34 милиарда, безъ да се държи смѣтка за цѣлъ редъ други международни задължения, още неуредени, като се вземе предъ видъ само частъ А, а ако се прибави частъта Б по Ньойския договоръ, задълженията на България възлизатъ на повече отъ 80 милиарда — единъ дългъ, който ние не можемъ по никакъвъ начинъ да понесемъ, не можемъ по никакъвъ начинъ да изплатимъ. Но това нѣщо не става съ декларации Борбата за отмианването, ако щете нека кажемъ, за опрощането, на нашиятъ репарационни задължения е една нужда повелителна за българското национално стопанство. Но това не може да се достигне съ митинги, не може да се достигне съ протести. То ще се достигне съ планомѣрни действия и, главно, съ обединението на българскитѣ обществени и политически сили, съ единомислие и съ координирани действия отъ всички за добиването на добри резултати.

Д-ръ И. Бешковъ (з.в): По тия въпроси сме обединени всички.

Г. Губидѣльниковъ (д. сг): И азъ бихъ желалъ, когато моментитѣ бждатъ представени и когато въпросътъ бжде поставенъ, да констатираме единодушието на българския Парламентъ и да намѣримъ всички въ себе си сила, да имаме довърне едни къмъ други, за да можемъ да достигнемъ резултатитѣ, които очакваме.

Г. г. народни представители! Стабилизирането на лева е единъ грамаденъ факторъ за стопанското възстановяване на страната; стабилизирането на лева е частъ отъ онова звено на стопански мѣроприятия, които сж насочени къмъ постигането на тая целъ. Съ стабилизирането на лева ще се увеличи довърнето къмъ нашата монета между насъ самитѣ, съ стабилизирането на лева ще се увеличи и състоятелността на българския народъ. Той ще разбере, че този левъ престава да се обезценява всѣки день и ще престане да търси смисълъ повече въ разхищението и разниляването на паритѣ, които има, отколкото скѣтването имъ за черни дни. Съ стабилизирането на лева азъ вѣрвамъ, че ще се открие една ера на довърне къмъ България, единъ приливъ на чужди капитали въ страната. Чуждитѣ капитали, вѣрвамъ, следъ стабилизирането на лева ще дойдатъ, защото ще намѣрятъ въ България единъ по-износенъ пласментъ, една по-висока лихва. Ние трѣбва да приемемъ съ довърне и благодарностъ тоя чуждъ капиталъ, защото той ще принесе ценни услуги на българския производител, защото той ще докара по-голѣми оборотни срѣдства въ страната, защото само чрезъ неговия приливъ ще може да се достигне още по-голѣмо спадане на шконото и лихвата. А знаете, какъвъ голѣмъ факторъ въ про-

изводството и въ определянето на ценитъ играе леснотата за намиране кредитъ и условията, при които тоя кредитъ ще се намъри.

Азъ вѣрвамъ, че тоя законъ ще принесе приятни за всички ни, полезни за всички ни послѣдствия, че той ще увеличи нашитъ стопански сили, че ще даде възможностъ да се увеличи производството и благоденствието въ нашата страна.

И азъ съмъ увѣренъ, че утре-други день, когато ще дойде друго поколѣние, което ще трѣбва да приеме наслѣдството, което се оставя отъ Демократическия сговоръ, това поколѣние ще го приеме съ благодарностъ, защото ще има съ какво да отговори на задълженията, ако има такива. („Браво“ и ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Илия Януловъ.

И. Януловъ (с. д.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Думитъ на колегата Губидѣльниковъ, безспорно, стоплятъ сърдцата на всички ни, защото най-свѣтътъ моментъ въ този Парламентъ е, когато се напомнимъ, че тая страна има минало и, най-главно, че тая страна има бъдеще, че ние имаме грижа и отговорностъ за поколѣнията. И неговитѣ думи, че той би желалъ щото наследникитѣ на тѣзи депутатски скамейки съ възторгъ да говорятъ за дѣлото на стабилизациата на българския левъ, бихъ желалъ и азъ да се сбъднатъ.

Но между думитъ и действителността, за голѣмо съжаление, винаги има една грамадна разлика.

Най-първото нѣщо, съ което би трѣбвало да започне г. Губидѣльниковъ, за да може да възстановимъ нашето довѣрие и да може да се тури една сигурна база на тази взаимностъ и вътрешна сплотеностъ въ страната, е да се ликвидиратъ смѣткитѣ на Търговската банка съ г. министъра на финанситѣ въз основа на закона на г. Палиевъ за изплащане задълженията по Деклозиера. (Ржкоплѣскания отъ лѣвицата) Да бждемъ начисто!

П. Стайновъ (д. ср.): Кое прѣчи да го направятъ?

И. Януловъ (с. д.): Г. г. народни представители! Между многото минуси, които се изнесоха вчера въ връзка съ заема и нѣкои отъ които въ дълбочината на своята мисль и свѣсть нито г. министъръ-председателтъ, нито г. министърътъ на финанситѣ не биха могли да откажатъ, щомъ сами констатирайтъ, че заемътъ е сключенъ при една много неблагоприятна обстановка, има единъ плюсъ. Тоя плюсъ, безспорно, е стабилизациата на българския левъ, респективно законопроекта за стабилизиране на лева и за моментното обращение въ царство България. Той не може да възбужда въ нашата срѣда едно дѣление самъ по себе си, но той ни налага да се спремъ на схващането на тази стабилизация въ срѣдата на болшинството дотолкова, доколкото то се манифестира отъ преждеговорившия съответно съ действителността. Въ речта на г. Губидѣльниковъ, а също така и въ мотивитѣ къмъ законопроекта за стабилизация на лева се говори само за необходимитѣ банкови и финансови условия, които били вече достатъчно подготвени за стабилизациата на лева. Не само въ спора, но дори при хладното написване на тия мотиви е пропуснато да се каже, че вънъ отъ предварителнитѣ банкови и финансови условия за стабилизациата на една монета, безспорно е и стопанското и политическото стабилизиране. Два сж, безспорно, най-голѣмитѣ врагове на стабилизиратата монета: дефицитерниятъ бюджетъ и дефицитерниятъ търговски и платеженъ балансъ. Ако ние, тоя Парламентъ, искаме да направимъ добро дѣло, ако искаме действително да служимъ за стабилизирането на лева, налага се, безспорно, да вземемъ всичкитѣ необходими мѣрки, щото тия врагове на стабилизациата на лева да не могатъ да се развиятъ. Всичко друго е една система, която е подготвена изкуствено, една финансова сграда, която може да рухне много лесно. Искате да се документирамъ? Г. Губидѣльниковъ каза, и то много право, че нашата монета не се гарантира въ този моментъ съ звонково злато, съ кюлчета злато, затворено въ зимницитѣ на Народната банка, съгласно създаденитѣ закони въ България за Българската народна банка, но се гарантира съ тѣй нареченитѣ златни девизи на съответнитѣ страни, въ които има златенъ еталонъ, и въ банкитѣ, на които ние можете веднага да замѣните тѣхнитѣ девизи въ злато и веднага да изнесете това злато. Това е една гаранция, макаръ и вторична. Но ето добриятъ банкеръ казва: „Лирата стерлинга ще падне ли, доларътъ

може ли да се разколебае? Ако, казва, излизаме отъ днешнитѣ условия, една такава хипотеза е изключена, това възражение само по себе си пада“. Нищо по-право отъ това, ако излизаме отъ днешнитѣ условия. Човѣкъ трѣбва действително да бжде лудъ, за да мисли, че лирата стерлинга или пъкъ че доларътъ може сега да паднатъ. Не бѣше ли сжщото положение, г. г. народни представители, въ 1910 г. и въ 1915 г. съ германската марка? Ако имаше гарантирана монета, за която действително справедливо се казваше, марката си е марка, това, безспорно, бѣше германската марка. И въз основа на този възгледъ ние оставихме единъ милиардъ златни лева отъ нашитѣ банкови авоари въ Райхс-Банкъ и издавахме тукъ банкноти. Азъ притежавамъ единъ докладъ отъ Българската народна банка отъ 1917 г., въ който се пише: „Банката никога не е била въ това щастливо положение да има една кувертиюра, която да надминава 50—60% и пр. Дойде фаталниятъ октомврий презъ 1918 г., фаталенъ не само за България, а и за Германия. Ние се забъркахме тогава и никой не помисли да направи едно прехвърляне на тия суми въ други неутрални страни. Всичкитѣ тия български златни левове, които се състоятъ не само отъ вноски отъ 50 милиона лева въ Райхс-Банкъ за България, но които се състоятъ и отъ стоици милиона лева български стоки, внесени въ Германия, се стопиха като пролѣтенъ снѣгъ и българскиятъ левъ рухна и можеше да стигне до нула, ако, за щастие, ние не притежавахме нѣколко десетки милиона лева злато въ зимницитѣ на Българската народна банка. Азъ не правя едно сравнение, но азъ посочвамъ голѣмата опасностъ, която най-добре я знаятъ онѣзи, на които азъ възразявамъ.

Г. г. народни представители! Вънъ отъ тая фискална опасностъ, въ началото на моята речъ азъ ви посочихъ другитѣ две голѣми опасности, другитѣ два неприятели за стабилизациата на българския левъ, а именно възможностъ дефицитерния бюджетъ, и дефицитерния търговски и платеженъ балансъ.

Наредъ съ това, на трето мѣсто, обезателно трѣбва да поставя и социалната несигурностъ, а на четвърто мѣсто, вътрешната и международна несигурностъ на страната въ политическо отношение.

Не си ли спремъ вниманието на всички тѣзи фактори, ние градимъ на пѣськъ и положението на нашия левъ, безспорно, може да бжде не напълно сигурно. Никой нѣма да откаже, че формулата, вписана въ началото на законопроекта, че 92 л. се равняватъ на единъ грамъ чисто злато, или пъкъ, както се казва въ началото на мотивитѣ, че 139 л. сж равни на единъ доларъ, или както българскиятъ народъ ще си го каже, че съ 540 л. може да си купи единъ златенъ наполеонъ, никой не може да откаже, че тѣзи формули не сж сигурна гаранция за стабилността, за легалната стабилизация на българския левъ. Такива формули сжществуватъ въ продължение на 50 години въ законитѣ за Българската народна банка, но тѣ не спомогнаха да се спаси българскиятъ левъ отъ голѣмитѣ катастрофи, на които бѣше изложенъ.

Законопроектътъ за стабилизиране на лева не съдържа нищо ново. Достатъчно е да си спрете вниманието на закона отъ 4 октомврий 1928 г., „Държавенъ вестникъ“ — законътъ за измѣнение закона за Българската народна банка, за да видите буквално, че текстоветѣ на закона за стабилизацията на лева и на монетната циркулация ние почти сме ги гласували: и за максимума отъ 200 л. банкноти, и за съотношението на чуждитѣ девизи съ 1.000 грама злато, и затова съотношението при продажбата и покупката на чуждитѣ девизи и т. н.

Новиятъ законопроектъ не може да повдигне голѣми въпроси въ своитѣ детайли за насичането на сребърни и други мателни монети, макаръ че тамъ има нѣкои въпроси, които трѣбва да бждатъ разрешени въ комисията. Насичането на монети 0.10 е нѣщо свършено излишно. Отъ друга страна, напечатването на банкноти само до 200 л., не 100 л. — а съ 100 л. българскиятъ народъ е свикналъ, 100 л. се равняватъ приблизително на 5 л. златни — е сжщо така една несъобразностъ. Има и други малки несъобразности. Азъ на тѣхъ нѣма да се спра, а ще се спра на принципиалния въпросъ: какви мѣрки трѣбва да вземе Народното събрание, върху свѣстѣта на което тежи голѣмата отговорностъ, че то днесъ, стабилизирайки лева, може да пропустне да вземе тѣзи мѣрки, за гарантирането на този левъ. Сигурни ли сме ние, че нашиятъ бюджетъ е напълно стабилизиранъ? Министърътъ на финанситѣ въ своитѣ речи много често казва, че нашиятъ бюджетъ вече свършва не

съ дефицити, а свършва съ излишци. Азъ намирамъ, че тази формула е неправилна заради туй, защото нашиятъ бюджетъ не свършва днесъ съ излишци, и второ, защото нашиятъ бюджетъ и да искаме да свършва сега съ дефицити — а има нѣкога, когато бюджетътъ трѣбва да свършва съ дефицити — не свършва и не може да свършва съ дефицити. Защо? За примѣръ нека вземемъ 1927/1928 г. Ние свършихме бюджета не съ дефицитъ, а съ наличност. Ние предвидихме въ бюджета за изразходване 6.850.000.000 л., но благодарение на чеката, бѣха съкратени много гласувани отъ Парламента пера и ние изразходвахме само 6.100.000.000 л. Очевидно е, въ такъвъ случай, че ние нѣма да имаме дефицитъ и ще свършимъ бюджета съ наличност. Е добре, но ние можемъ да свършимъ съ много по-голямъ наличност, стига въ такъвъ случай да вземете и да задращите всички гласувани пера за земледѣлие, за социални грижи, за индустрия, за търговия и пр. Значи, наивно е, опасно е да се говори, че българскиятъ държавенъ бюджетъ свършва съ излишци, заради туй, защото думата излишци има едно съдържание много ясно въ финансовия и стопански речникъ. То значи, че тази държава е поставена така добре, че тя може да плаща. И въ единъ моментъ, когато ние се явяваме да пледираме за намалението или премахването на репарациитѣ, просто е една много голѣма несъобразностъ да се говори, че българскитѣ бюджети, свършвали съ излишци.

Може ли българскиятъ бюджетъ да свършва съ дефицити? Българскиятъ бюджетъ не може да свършва днесъ съ дефицити по простата причина, че отъ 1927/1928 финансова година той е напълно фиксиранъ. За 1928/1929 г. той е фиксиранъ, както знаете, на 6.750.000.000 л., а за следущата година той е фиксиранъ на 7.000.000.000 л. Следователно, ние и да искаме да свършимъ съ нѣкакъвъ дефицитъ, не можемъ. Но въ странство се създава известно заблуждение, безспорно въ тази смисълъ, че нашиятъ бюджетъ все повече и повече е въ възможностъ да расте, сир., че ние можемъ все повече и повече да вземаме отъ българския народъ. За да видите, че въ сжщностъ не може и не бива по този начинъ да се говори и да се мисли, азъ ще ви посоча, споредъ официалната статистика, напечатана въ месечника на Главната дирекция на статистиката, какво е добито отъ българския народъ като държавни редовни приходи — другитѣ приходи сж нищожни — което показва, че въ сжщностъ увеличение на тѣзи приходи нѣма. За 1924/1925 финансова година сумата отъ тия приходи се равнява на 6.858.000.000 л.; за следущата 1925/1926 финансова година тя е 6.496.000.000 л.; за 1926/1927 финансова година — 6.200.000.000 л.; и за 1927/1928 финансова година — 6.643.000.000. Вие виждате, че това, което се взема отъ българския народъ по никой начинъ не може да ви даде основание да говорите за нѣкакви излишци. А тъй като отсега нататкъ ние се намираме въ втория цикълъ, споредъ вчерашнитѣ думи на г. министъръ-председателя, които думи азъ разбирамъ въ този смисълъ, че ние ще водимъ борба за намаление на репарациитѣ и пр. — добре е да се говори ясно. Нѣма защо да се говори на външни свѣтъ, че ние свършваме бюджетитѣ си съ излишци. Въ сжщностъ ние не можемъ да вземемъ отъ българския народъ нищо повече отъ 6 милиарда и 600 или 700 милиона лева. Това казва официалната статистика.

А въ сжщото време ние сме принудени да вземемъ нѣщо повече. Следущиятъ бюджетъ, съгласно съ протокола на финансовия комитетъ и съ доклада му до Съвета на Обществото на народитѣ ще трѣбва да бѣде 7.000.000.000 л., по простата причина, че къмъ него ще се притурятъ лихвата и погашението на сегашния заемъ. А цифрата на всички облагания — а снощи г. министърътъ на финанситѣ каза: „Азъ мога да помисля и за намалението имъ“ — се движи най-много около 6 милиарда и 600 или 700 милиона лева. Азъ питамъ: следущитѣ бюджети на държавата, за 1930/1931 г., за 1931/1932 и т. н. могатъ ли да се запазятъ на 7.000.000.000 л.? При положението, че въ 1932 г., когато Сговорътъ самъ по себе си не мисли да управлява, нашиятъ репарационни плащания отъ 10 милиона златни француски франка ставатъ на 20 милиона, а въ 1933/1934 г. тѣ ставатъ вече 43 милиона златни франка, които сж равни на 1.300.000.000 л.; и когато заедно съ всичкитѣ други заплащания тѣзи задължения ще достигнатъ до 2 и половина милиарда, азъ ви питамъ: какъ е възможно, за Бога, тогава да запазите сегашнитѣ размѣри на бюджета?

Азъ зная надеждата на г. министра на финанситѣ, азъ зная надеждата и на Парламента. Тя е, че ние ще се бо-

римъ за намаление на репарациитѣ. Но азъ казвамъ: ако ние тази борба я водимъ по този начинъ, да залагаме и останалитѣ си приходи — съ изключение само тия на желѣзницитѣ — като първа ипотека за тия репарации, ние сме загубени. И то въ единъ моментъ, когато Австрия не плаща репарации, има мораториумъ отъ 20 години, Унгария сжщо има мораториумъ отъ 20 години.

Министъръ В. Молловъ: Унгария плаща репарации. Тамъ Вие грѣшите.

И. Януловъ (с. д.): Азъ четохъ тия цифри най-подробно, тука, г. министре. Унгария плаща $\frac{1}{4}$ отъ нашитѣ репарации, толкова малко, а действително нейниятъ мораториумъ е 20 години. Турция, известно е, не плаща нищо, а Германия въ този моментъ, когато трѣбваше да започне да плаща високата си вноска по Доусовия планъ, каза: елате, провѣрете, азъ не мога да плащамъ. И се сложи въпросъ за намалението на нейния репарационенъ дългъ. Самѣ ние плащаме, само ние правимъ нови залагания! Очевидно, азъ не отказвамъ желание и въ Сговора да постигне намалението на репарациитѣ, но въпросътъ е за методъ, въпросътъ е за борба. Въ дадения случай менъ ме интересува единъ въпросъ. Ако вие отъ българския народъ въ продължение на 4 години — за другитѣ години да не говоримъ, защото дотогава се събраха 2 милиарда, 3 милиарда, 4 милиарда въ 1922 г., въ 1923 г. ние достигнахме до цифрата 5.300.000.000 л. — ако въ последнитѣ 4 години, казвамъ, отъ него вие можете да вземете най-много 6.700.000.000 очевидно е, че ние се намираме предъ единъ импасъ, предъ едно непримиримо противоречие между туй, което българскиятъ народъ може да плаща и туй, което бюджетитѣ ще изискватъ за бъдеще.

Този скритъ дефицитъ е проклетиятъ врагъ на стабилизацията на българския левъ. Ето голѣмата опасностъ, предъ която ние трѣбва да се спремъ.

Втората опасностъ е дефицитерниятъ платеженъ и търговски балансъ на България. Г. г. народни представители! Да не си затваряме очитѣ и въ това отношение. Нѣма нужда да правя историята на външната ни търговия — затова нѣмамъ достатъчно време. Но ние трѣбва да разкриемъ голѣмата опасностъ отъ липсата на стопанска система въ нашата страна. Г. министърътъ на финанситѣ може да го критикуваме — азъ го критикувамъ и съмъ го критикувалъ най-силно, и сега отъ първата страница до последната не одобрявамъ заема — но все таки той се старее да си подготви известна финансова стабилизация, мѣчи се да тури известенъ редъ съ известни мѣрки, които ние не одобряваме. Обаче за икономическата стабилизация азъ не виждамъ никакви грижи да се проявяватъ отъ тая маса. (Сочи министерската маса) Ние и досега нѣмаме единъ институтъ за регулирането на вноса и износа. Това е всеобщиятъ прстестъ не на работническата класа само, а на търговскитѣ камари въ тая страна. Ние имаме само една измама за създаването на Върховенъ стопански съветъ, нѣщо, което, за голѣмо съжаление, за голѣма изненада, не се създаде въ България, и само въ България. Но туй, което е много по-конкретно, то е създаването на едно бюро напълно компетентно въ връзка съ търговскитѣ камари за регулирането на вноса и износа. Това даже не се направи. И ако главната роля въ този вносъ и износъ играе българското земледѣлие, много странно е, че стои отпечатанъ законопроектътъ за земледѣлскитѣ камари вече една година и не се внася въ Парламента, въпрѣки декларациитѣ на г. министра на земледѣлието на два пѣти, че следущиятъ месецъ ще се внесе. Въ пълна анархия се намира нашето стопанско развитие, а положението е много мѣчно. Азъ искамъ да бѣда обективенъ. Ако тази анархия се манифестира съ една цифра, която г. Губидѣльниковъ я посочи крѣгъло, като каза, че въ последнитѣ 4 години ние имаме дефицитъ само въ търговския балансъ 2 милиарда лева, и ако тази цифра въ сжщностъ е малко по-голямъ; ако погледнемъ на това, че въ 1927 г. въ първото полугодие, респ. въ първитѣ 7 месеци ние имаме дефицитъ въ търговския си балансъ отъ 700 милиона лева и всичката ни надежда бѣ, че септемврий, октомврий, ноемврий ще ни стоплятъ въ това отношение, както е било обикновено въ България, а тази година — вследствие сушата, земетресението и вследствие на този, както се каза отъ г. министра на финанситѣ, лудъ стремежъ на търговцитѣ, очаквайки заема, да увеличатъ своя вносъ — за голѣма изненада, въ септемврий и октомврий, а сжщото ще бѣде вѣроятно и въ ноемврий, ние нѣмаме едно намаление на този дефицитъ, а отиваме

към неговото увеличение, и той ще достигне до един милиард. Това е трагично положение, върху което ние трябва да спрем своето внимание.

Изобщо ние имаме едно постоянно увеличение на нашия внос. Нали ще празнуваме 50-годишнината от освобождението на България, защо да не хвърлим един поглед върху развитието на нашия внос и износ в продължение на 50 години, особено в годините преди и след войните? От тѣзи данни, които аз нарочно съм извадил, но което е невъзможно, без съмнение, да се четат подробно тук, се вижда, че вносите в България непрекъснато е расъл в всички години от 1885 г., когато стана съединението и от когато имаме статистика, до 1914 г., т. е. до влизането на България в европейската война. От края на войната досега вносите също така непрекъснато и без колебание ежегодно се увеличава и се приближава по количество и по стойност в злато към вноса до войната.

В 1920 г. ние имаме внос 126 милиона килограма, а в 1926 г. вносите достига 413 милиона килограма, и се приближава до средното количество на годишния внос през петилетието 1907—1911 г., преди Балканската война. Вносите тогава годишно е бил равен средно на 469 милиона килограма — не достигат значи още само 12%. Тия 12% аз съм сигурен, че за една-две години ще бъдат запълнени, ние ще имаме един внос напълно равен на довоенния в годините до преди Балканската война.

Какво стана с износа? Там не е същото. Износът е бил несравнено по-колеблив, както се вижда от статистическите данни, но общата му тенденция е била винаги към увеличаване. Понеже сме страна изключително земеделска, в износа ни има много големи колебания, на които нѣма да се спирам. Нѣкога износът достига извънредно висок размер, както е напр. в 1904 и в 1911 г., и обратното в 1915 г. и в 1919 г. В 1919 г. имаме износ само 19 милиона килограма, а в 1904 г. — 1,089,000,000! В 1920 г. износът е бил 185 милиона килограма, в 1925 г. той достига до 321 милиона килограма — по-малко от 1/3 от износа ни през 1904 г. и 1911 г.

Като сравним износа през 1925 г. по количество с средния годишен износ в петилетието 1907—1911 г., значи с предвоенния износ, ние виждаме, че не достигат още не 12%, както е при вноса, а 53%, т. е. износът ни по количество е равен едва на половината от износа ни до войната.

Това е едно съотношение страшно, на което ние сме длъжни да спрем вниманието си, и което представлява една бездна, надъ която е надвиснал стабилизираният ни лев. Това е втората голяма опасност. Ние трябва да направим, следователно, всичко, за да можем да достигнем до едно засилване на нашето земледелие и на производството ни въобще, за да може нашият износ да догони предвоенния такъв. Не сторим ли това, нашето положение е трагично. То е трагично и поради друга една причина, а не само вследствие несъответствието между вноса и износа; то е трагично поради това, че нашето население — имало съм случаи да посочвам това и то е известно на мнозина от вас — расте много по-бърже, отколкото расте нашето производство. След нѣколко години ще имаме 8 милиона души население, даже да останем в сегашните си граници, а в последните години ние нѣмаме никакво увеличение в радемана на нашето производство. Също и това е една голяма опасност за стабилизирането на българския лев, върху което трябва да спрем вниманието си.

Вън от тѣзи две големи опасности, безспорно е, че трябва да се спрем и на третата опасност, наречена социална опасност. Ние можем да се успокояваме с това, че поскупването на живота в България нѣма да бжде резултат на закона за стабилизирането на лева. А от официалните статистики идем да констатираме, че българският живот става все по-скъп и по-скъп. Възражението на г. проф. Александър Цанков, което се повтаря сегиз-тогиз и от г. Липчев, че в долари и лири стерлинги българският живот не е тъй скъп, както е скъп животът в чужбина, е едно възражение съвършено право, но търпи една много малка критика, която, обаче, е съкрушителна за него, а именно, че в България работническите заплати, работническия труд не се заплащат с лири стерлинги и долари. Скупотиията, за която ние говорим, е тъй наречена относителна скупотия: отношението между увеличената цена на продуктите

и увеличената цена на труда. Е добре, статистиката ни показва, че ние имаме едно непрекъснато увеличение на цените на необходимите предмети: храна, отопление, облъкло и пр. Възражението на г. Губидѣльников, че при изчислението коефициента на поскупването от Главната дирекция на статистиката са вмъкнати коефициентите за кафето и чая, и че затова трябва да гледаме с недоверие на тѣзи цифри, е голословно. Статистиката за цените на най-много употребяваните предмети в всяко домакинство е съвършено уредена, защото е интернационална. В пунктове 32 и 33 на тая статистика са вмъкнати чаят и кафето, но употребяваното количество чай и кафе у нас е толкова малко, че не може да измѣни общия индекс на поскупването и, следователно, не може да компроментира тази статистика. А тази статистика показва, че увеличението на цените върви много по-бърже, отколкото увеличението на работническите надници и на чиновническите заплати. Ако вземем цените на необходимите предмети — храна, отопление и облъкло — през 1911 г. за 100, то индексът за увеличение на цените ни дава следните цифри: в 1913 г. — 161, в 1921 г. — 2537, в 1927 г. — 3686, в 1928 г., януарий — 3756, февруарий — 3814, март — 3831, април — 3900 и май — 3923. След това иде землетресението, след това иде сушата, след това иде увеличеното мито на внасяните необходими предмети, от което неминуемо ще последва едно още по-голямо увеличение на цените, обаче от официалните статистики ние виждаме, че нѣма никакво увеличение на средната заплата за работниците, че дори има влошаване вследствие неவிжданата конкуренция на бѣжанците и съществуването на една безработица. Индексът на поскупването отива към 4,000, 4,200, а заплатите на държавните чиновници — ако вземем за база 100 заплатите на чиновниците в годините преди войната, сега достигат средно едва 1,600. Работническите надници при същата база 100 едва достигат 2,000. Значи, заплатите, обрънати сега в златен лев, сж по-малки от довоенните заплати, а още повече е намалена тѣхната покупателна сила, вследствие на това, че предметите са поскупнали не 27 пъти, а около 40 пъти. Това е трагичното положение на социалния живот у нас. И когато се констатира от г. Губидѣльников, че животът все повече и повече ще поскупва, но това нѣма да се дължи на стабилизацията на българския лев, с това не се разрешава голѣмият въпрос, че социалният елемент ще влияе отрицателно върху дълготрайното и постоянно стабилизиране на българския лев.

Четвъртият фактор, който ще влияе, за да можем да гарантираме и да дадем кръв и плът на този закон за стабилизацията на българския лев, това е вътрешното и международно политическо положение на страната. Ако ние ще се движим в същия мащаб, в който вече през два периода от малкия живот след освобождението на България се движим — в първия период да натрупваме всичко възможно, за да го унищожим в Балканската война, и в втория период, да го унищожим в свѣтовната война — не бива да си правим каквито и да е илюзии за стабилността на българския лев. Налага се едно възможно разбирателство и сплотеност в вътрешната политика, а в външната се налага една предпазлива, но активна политика в защита на българските малцинства. Тия малцинства ние можем да ги защитаваме, а можем и да ги пренебрегваме. Нѣкои гледат да се поотърсят от тѣх, нѣкои ги защитават. Но в единия и в другия случай тѣ сж един факт, тѣ съществуват. Този голям факт, че два милиона българи — и пѣсните им доказаха, че тѣ сж българи — живеят под чуждо робство, е един огън, който постоянно ще държи в опасност граденото днес здание за стабилизацията не само на лева, но и за стабилизацията изобщо на нашата страна. Ако ние гледаме да си омием рѣцет по въпроса за българските малцинства, вмѣсто енергично, макаръ мирно, но активно да действваме за разрешението на този голям въпрос — четвъртият фактор за стабилизирането на българския лев — добро вътрешно и международно положение — не е налице.

Г. г. народни представители! Сам по себе си законопроектът в тая форма, както е съставен, отговаря на известни изисквания на съвременната финансов мисъл, съвършено нова след войната. Това сж изискванията на този голям финансов интернационал, който се състои от тѣ наречените емисионни банки. Въ всички законопроекти, създадени от тѣх, само по себе си сж свобода на банкера и широкият размах, който се влага

въ организацията на националните монети. Но имат една голѣма грѣшка тия хора, съветници на нашия министъръ на финанситѣ, на които той вчера благодари, че сѣ спомогнали твърде много за стабилизирането на българския левъ и отпускането на заема, и тая голѣма грѣшка е, че тѣ не сѣ имали предъ видъ българскитѣ специални условия. Азъ ви спирамъ вниманието на отварянето на всички врати вследствие свободата на търговията съ чужди дивизи. Въ чл. 9 на законопроекта е казано: (Чете) „Износътъ на банкноти, на злато въ кюлче, на златни монети и на всѣкакви златни предмети ще бѣде свободенъ веднага следъ влизане въ сила на чл. „А“ отъ анексъ 1-ви на протокола на Обществото на народитѣ отъ 10 мартъ 1928 г., и следъ като се разреши свободната търговия съ външни платежни срѣдства, съгласно разпореденията на § 10 отъ чл. IV на поменатия протоколъ.“

Г. г. народни представители! Отварянето на тая врата за свободната търговия азъ смѣтамъ, че е едно несъобразяване съ българскитѣ условия. Г. Губидѣльниковъ извика възторженитѣ ржкоплѣскания на болшинството въ момента, когато той издигна като най-велико дѣло на Сговора създаването на монопола на девизната търговия презъ м. декемврий 1923 г. Той казва: „Заслугата на Народната банка, респ. на министъра на финанситѣ тогава, е твърде голѣма въ това отношение, защото не остави българския левъ да се провали и съ този монополъ до денъ днешенъ запази българския левъ“. Тогава азъ питамъ, ако вие отваряте широко вратитѣ на свободната търговия съ чужди дивизи, ако вие унищожавате всички запретиленни закони отъ 1919 г. за износъ на злато, за износъ на дивизи, за износъ на златни предмети, дали българскитѣ левъ нѣма да бѣде изложенъ на голѣма опасностъ? Кѣде сѣ нашитѣ гаранции, че българскитѣ левъ е толкова много и до такава степенъ стабилизирани, че може да понесе подобно излѣчване на златото отъ България, било въ кюлчета, било въ банкноти, било въ предмети? Де е нашата сигурностъ, че ние можемъ да отворимъ широко вратитѣ на банковитѣ гишета за размѣна на българскитѣ банкноти съ злато или съ дивизи равни на злато? Можете ли вие да позволите на всѣкого едного да размѣня надъ 50.000 л. банкноти съ такива дивизи? Г. Бочевъ въ в. „Миръ“ пише, че, когато въ България и въ чужбина схванатъ, че българскитѣ левъ е стабилизирани, никой нѣма да поиска смѣняването на български левове съ чужди дивизи. Добре, но допустнете, че сегашното стопанско и политическо положение, въ което ние се движимъ международно и национално, се замѣгли малко нѣщо; допустнете, че положението на българския левъ, вследствие нѣкои национални усложнения или вследствие на единъ гелѣмъ неурожай, се застраши — тогава тѣзи, които сѣ притежатели на български левове, могатъ да поискатъ да ги смѣнятъ масово съ чужди дивизи. Вие сте имъ отворили вратитѣ, и то не само на гишетата на Българската народна банка, не само на борсата, вие сте имъ отворили границитѣ да правятъ каквото и да е износъ на злато. Азъ казвамъ, че това е едно схващане, една банкова следвоенна концепция много правилна за онѣзи крѣгове, които се движатъ около Bank de England и които се движатъ въ срѣдата на Banque de Paris et des Pays-Bas, защото особено за Англия и Съединенитѣ Штати нѣма никаква опасностъ, щото тѣ да правятъ единъ износъ на злато.

Министъръ В. Молдовъ: Френскитѣ емисионенъ институтъ не е Banque de Paris et des Pays-Bas, а е другъ — Banque de France.

И. Януловъ (с. д): Френскитѣ емисионенъ институтъ е другъ, той и другитѣ френски банки правятъ всичко възможно, за да увеличатъ златната му наличностъ. Азъ зная, че това не е възможно за насъ, азъ зная въ какво положение сме ние, азъ зная защо ние трѣбва да гарантираме нашия левъ съ вторична гаранция, а не съ звонково злато. Азъ зная отъ друга страна въ какво стѣснено положение се намираме, че трѣбва да сключваме заемъ, отъ който една голѣма частъ ще остане въ странство, макаръ че ние ще плащаме лихви и върху тѣзи пари, съ които банкеритѣ ще си манипулиратъ. Азъ зная цѣлата система на международнитѣ емисионни банки, които си продаватъ своята дума и ние плащаме за тѣхната гаранционна дума 10—11%, съ чудовищна емисия, безъ да внасяме у насъ пари. Това го каза много открито въ сношната си твърде откровенъ речъ г. министъръ-председателъ. Е добре, азъ знамъ всичко това, но именно заради туй азъ ви казвамъ, че опасността е много голѣма, ако ние приемемъ чл. 9,

макаръ че до голѣма степенъ този въпросъ е предрешенъ съ гласуването на протокола и съ измѣненето на закона за Народната банка. Въ всѣки случай това е една голѣма опасностъ, и азъ не казвамъ това само отъ една боязнь, че съ падането на лева ще се влоши положението на работническата класа. Азъ мисля, че съ туй изразявамъ една обща стопанска мисль, защото завчера се напечата въ сговористкитѣ вестници едно специално решение на търговската камара, въ което се казва, че българското Народно събрание не бива да се съгласява да се вдигне монополътъ на девизната търговия. Ако това ви се казва отъ страна на търговската камара, азъ смѣтамъ, че тѣ иматъ не само социални съображения, отъ които, между другитѣ, на първо мѣсто, изхождамъ азъ, следъ като финансовитѣ бѣха изнесени въ речъта на г. Губидѣлниковъ; азъ мисля, че търговскитѣ камари излизатъ отъ съображения чисто стопански. Тѣ казватъ: „Недейте излага наново на рискъ цѣлото ни стопанство; този монополъ ни топли много повече, отколкото чл. 1 отъ законопроекта, кѣдето се казва, че 92 л. сѣ равни на 1 грамъ злато“. Този монополъ ни пази. Вие отъ болшинството сами чувствувате това и го изразихте тукъ единодушно, като акламирахте г. Губидѣлниковъ точно въ този пунктъ, че Сговорътъ запази българския левъ чрезъ монопола. А който и да бѣше другъ, пакъ щѣше да направи абсолютното сѣщото, защото нѣмаше никакъвъ другъ изходъ отъ положението. Сега вие махвате този монополъ, защото такъвъ е възгледътъ въ Англия.

Г. г. народни представители! Не бива да смѣтаме, че всички работи, които ни се препорѣчватъ отъ финансовия комитетъ, сѣ напълно умѣстни. Правъ бѣше г. министърътъ на финанситѣ, като ни каза снощи, че много отъ тѣзи работи той самиятъ е препорѣчалъ. Ако разгърнете доклада на финансовия комитетъ до Съвета на Обществото на народитѣ, ще видите, че цифрата 6 милиарда и 750 хиляди лева за бюджета презъ тази година и цифрата 7 милиарда лева за бюджета презъ следующата година, както и тѣй наречената „чека“, както и ежемесечнитѣ бюджети се възприематъ и въвеждатъ — изрично се казва това — по препорѣката на нашия финансовъ министъръ. Значи истина е, че той въ това отношение по-добре е разумѣлъ българското положение, отколкото експертитѣ на финансовия комитетъ, които сѣ дошли тукъ, съ своя манталитетъ. Е добре, г. министърътъ на финанситѣ и българското Народно събрание, въпрѣки високата, недостигаемата компетентностъ на онѣзи хора, като Нимайеръ и пр., могатъ по-добре да разбератъ собствения си халь и да кажатъ, че премахването монопола на девизната търговия носи голѣма опасностъ и реални злини за българското стопанство и въ сѣщото време за стабилизацията на българския левъ, която непосредствено ни интересува.

Ето защо азъ възставамъ срещу чл. 9 отъ законопроекта и искамъ да се възприеме поне туй, което е фиксирано въ решението на Софийската търговска камара, кѣдето е казано: ако ли пъкъ не може да се запази монополътъ завинаги, за дълго време, понеже тѣй или иначе, казва се тамъ, тази мѣрка е временна, то министърътъ на финанситѣ да го запази за повече време, като задоволи респективната страна съ обещанието, че той ще вдигне този монополъ при благоприятни условия. Азъ смѣтамъ, че тази отстъпка би могла да се извоюва, тѣй както се извоюва една малка отстъпка относително формата на Българската народна банка, като се прие, че въвеждането на новата, на акционерната форма ще стане малко по-късно, следъ изминаването на единъ подготвителенъ периодъ и пр. Това съвършено не ни задоволява, но въ тази непрекъсната борба вие, отъ болшинството, и вие въ кабинетъ можете и сте длѣжни да направите нѣщо въ крѣга на вашата политика, а ние, безъ съмнение, решително се противопоставяме срещу трансформирането на банката въ акционерна и цѣлата ви политика.

Г. г. народни представители! Азъ казахъ въ началото, че ако има единъ плюсъ отъ заема, отъ всичкитѣ клаузи на протокола на финансовия комитетъ при съвета на обществото на народитѣ, който вие гласувате и който снощи окончателно закрѣглихте съ своя вотъ, този плюсъ е стабилизацията на лева. Мой дългъ, обаче, бѣше, да посоча онѣзи подводни скали, о които стабилизацията на лева може да се разбие. Мой дългъ е да подчертая, че нѣма днешъ финансовъ въпросъ, който да не е икономически и социаленъ, споредъ думитѣ на Лойдъ Джорджъ, които станаха вече едно евангелие. Г. министърътъ на финанситѣ възразяваше отдалече на г. Мишайкова: „Азъ не мога да чакамъ

икономическото подобрене на България, за да извърши своите финансови реформи; с финансовите реформи аз ще помогна за икономическото развитие на страната. Аз съмтам, че този въпрос на г. министра на финансите не е въ противоречие с възгледа, че съществува вътрешна връзка между финансовото стабилизиране на България и нейното стопанско, икономическо и политическо възстановяване. И който си прави илюзия, казвамъ, той поема една много голяма отговорност. Следователно, налага се едновременно с гласуването стабилизацията на българския левъ, да се взематъ всички възможни мърки за стабилизацията и прогреса на икономическия животъ у насъ — туй, което стана банално да се говори въ България — а именно въвеждането на редъ, на система, на планомерностъ въ стопанския животъ, за едно истинско регулиране на вноса и на износа, за засилването на нашия износъ главно съ голъмитъ мелниорации и рационализация, системна и планомерна, на българското земледелие, защото това ще ни помогне за излизане отъ тази катастрофа, която ви посочихъ — бързото растене на вноса и медленото растене на износа. Стопанската стабилизация е свързана непосредствено и е едно предусловие за стабилизирането на лева, а заедно с нея ще тръбва да върви и голъмата социална и политическа стабилизация на страната, безъ която ние не можемъ да сме, че сме извършили стабилизирането на българския левъ.

Азъ се надявамъ, че все повече и повече българскиятъ Парламентъ ще свикне да се справя съ тѣзи отегчителни цифри; азъ се надявамъ, че българскиятъ Парламентъ, особено въ своите комисии, все повече и повече ще се зира въ този колосаленъ лабиринтъ отъ статистически сведения за България и да ги сравнява съ тѣзи въ чужбина, и азъ се надявамъ, че най-после ние ще бъдемъ разбрани отъ това Народно събрание, че не може да говоримъ за възстановяване на България, докато не погледнемъ, докато не си туримъ ржката върху истинските рани, върху болното стопанско и социално тѣло на българския народъ. (Ржкоплъскания отъ социалдемократитъ, земледѣлцитъ и занаятчинтъ).

Председателтъ: Понеже нѣма други записани да говорятъ, прекратявамъ дебатитъ.

Има думата г. министъртъ на финансите.

Министъръ В. Молловъ: Г. г. народни представители! При разглеждането сега на първо четене законопроекта за стабилизиране на лева и за монетното обращение въ царство България, азъ нѣма да се връщамъ върху всички ония въпроси, които имахме възможностъ да разискваме по-рано. Въ сжщностъ стабилизирането на лева биде предметъ на разискване по-рано, когато се говорихъ изобщо за редицата реформи, които се свързаха и свързватъ съ протокола на Обществото на народитъ. Днесъ азъ нѣма да повтарямъ тѣзи по-подробни теоретически разисквания. Ще се спра само върху въпроситъ, които се повдигнаха отъ г. г. ораторитъ и върху онези очаквания въ нашия животъ, които ние свързваме съ приемането на този законопроектъ.

Преди всичко, отъ техническа страна, безъ да характеризирамъ предишнитъ закони за монетното обращение въ България, азъ мога да кажа само едно — че България се е стремела винаги въ своята монетна политика да се отдалечи отъ двойната база, отъ биметализма и да установи своето монетно обращение върху златната база, върху златния еталонъ. Тази политика е свършено очевидна до последната война. Презъ последната война — азъ нееднократно съмъ изтъквалъ това — вследствие на едни основни погрѣшки както въ финансовото, така и въ банковото управление, въпрѣки обстоятелството, че ние бихме могли да имаме, при една по-друга политика, едно свършено достатъчно покритие на банкнотитъ, за да не девалоризираме нашата монета, ние дойдохме постепенно до обратния резултатъ. Азъ нѣмамъ въ този моментъ наржка цифритъ, които характеризираха годинитъ презъ време на войната и веднага следъ войната. Азъ казвамъ „веднага следъ войната“, защото тогава нѣмаше възможностъ да се промѣни

що-годе онази система, която биде възприета, вследствие на известни вътрешни недоразумения, които сж естествени веднага следъ такава катастрофа, каквато преживѣхме въ края на свѣтовната война. Обаче едно само сравнение между насъ и една държава, съседна, която е имала сжщата участъ, ще ни даде основание да разберемъ какъ е грѣшката, която ние бѣхме направили въ 1915, 1916, 1917 и 1918 г. Да сравнимъ националнитъ монети на Турция и на България, които се намираха презъ време на войната при еднакви условия. Турция можа да пренесе въ своите каси онова злато, което въз основа на военнитъ и други договори трѣбваше да получава. Ние, вмѣсто да получимъ злато, каквото дойде само въ малки размѣри, ако се не лъжа, въ началото на 1916 г. или въ края на 1915 г., се задоволяваме само съ довѣрието, което ние имахме къмъ сумитъ, намиращи се въ каситъ на нѣколко отъ банкитъ на съюзната намъ най-силна държава Германия. Отъ тамъ произлѣзе така наречената инфлация, отъ тамъ произлѣзе системата на златни банкноти съ принудителенъ курсъ, отъ тамъ произлѣзе задължеността на държавата къмъ Народната банка и всичкитъ онези тежки последици, отъ които ние сега търсимъ да се спасимъ съ мѣроприятията, които вземаме, които препорѣчваме, нѣкои отъ които сж вече гласувани, а нѣкои ще има да се гласуватъ, да се предприематъ. Като едно първо положение азъ бихъ могълъ да ви кажа, че къмъ държавитъ съ една много силна икономика, които имаха, бихъ казалъ, националната гордостъ да не прибѣгватъ къмъ външни заеми за стабилизацията на своята монета, ние не бихме могли да се причислимъ. Други държави, които се намираха въ сжщото положение на една обезценена монета, се видѣха принудени да прибѣгнатъ къмъ чужда помощъ за стабилизиране на своята монета. Белгия сключи единъ външенъ заемъ специално съ това назначение, и извънъ външния заемъ прибѣгна къмъ установена предварително помощъ на чуждитъ емисионни банки. Ако следите това, което става по стабилизацията на монетата въ Ромъния, ще се убедите, че и тамъ, освенъ външния заемъ, който предстои, прибѣгва се — и то съ голѣми жертви за ромънската държава — къмъ сътрудничеството на чуждитъ емисионни банки. За уреждането на голѣмитъ препирни между Германия и Ромъния по поводъ на принудително въведенитъ въ Ромъния презъ време на войната банкноти, постигна се една спогодба, която дори отъ ромънското обществено мнение не се възприема като задоволителна, но тя се приема по съображение, че германската Райхсбанкъ е обещала своето участие въ стабилизацията на ромънския лей. Искамъ да кажа, че държави, които не могатъ да иматъ въ дадения моментъ, когато стабилизацията се явява наложителна, единъ достатъченъ стокъ, достатъченъ запасъ чужди дивизи или злато, сж принудени да прибѣгнатъ къмъ известна външна заемна операция и къмъ известно сътрудничество на чуждитъ емисионни банки. Ние прибѣгваме къмъ тази заемна операция, за да снабдимъ нашия емисионенъ институтъ съ надлежния стокъ дивизи, които могатъ да бждатъ обрнати веднага въ необходимия златенъ стокъ, който да се намира въ разпореждане на Българската народна банка. Целта на погасяването на дълга на държавата къмъ Народната банка не е само да даде възможностъ на емисионния институтъ да бжде по-свободенъ въ своята политика по отношение на икономиката на страната, но — споредъ онова, което теорията и практиката на монетното обращение диктува — да има винаги достатъченъ запасъ отъ злато, което въ всичкитъ държави е необходимата основа за едно здраво монетно обращение. Поне таквъ е резултатътъ не само отъ последното развитие на теорията за монетитъ въ политическата икономия, но главно отъ следвоенната практика на всичкитъ емисионни банки и на всичкитъ държави. Обаче нашата Народна банка и българската държава не сж потърсили още помощта — азъ бихъ сторилъ това, ако евентуално би станало необходимо — на чуждитъ емисионни институти. И когато азъ говоря за емисионни институти, азъ бихъ молилъ да не се бъркатъ понятията, и тѣзи емисионни институти да не се смѣсватъ съ частнитъ банки. Нито по лихви, нито по други каквито и да е условия частнитъ банки не действуватъ по правилата на емисионнитъ банки, които, макаръ въ повечето случаи да сж на акционерни начала, не сж чисто частни банки, а сж смѣсени институции, въ които отдѣлнитъ държави иматъ своя извънредно съществена и важна намѣса или въ формата на контрола, или въ формата на съучастие и т. н. — да не се връщамъ къмъ този въпросъ. Ние не сме прибѣгнали къмъ

такава помощ въ дадения случай, обаче азъ мога да увѣря Народното събрание, че отношенията между нашата Народна банка и чуждитѣ емисионни банки сѣ отношения на пълно довѣрие една къмъ друга. Положението на нашата Народна банка е познато на чуждитѣ емисионни банки. Отношенията между управленията сѣ извънредно сърдечни. Желанието на чуждитѣ емисионни банки, щото Народната ни банка да бѣде въ числото на тѣхнитѣ кореспонденти, ако бихъ могълъ така да кажа, е изразявано нееднократно, и въ близкото минало отношенията между Народната банка и нѣкои отъ тия институти сѣ били не само сърдечни, но сѣ били отъ крайна полза за поддържането на нашата национална монета досега. Тѣй че положението, което азъ подчертахъ вчера, дълженъ съмъ и сега отново да го изтъкна. За нашата стабилизация е необходимо да се снабдимъ съ надлежния стокъ чужди дивизи, които иматъ значение на злато, които сѣ установени и отдавна затвърдени курсове, които винаги могатъ да бѣдатъ преобърнати въ чисто злато. Това е необходимо да бѣде изтъкнато днесъ, за да се разбере по-нататъкъ, защо една стабилизация на една монета не може да става при едно убеждение или при едно утвърждение, че нашата дивиза ще бѣде подъ влиянието или подъ въздействието на едни специални наредби отъ монополистиченъ характеръ. Къмъ този въпросъ азъ ще се върна следъ малко.

При това положение ние трѣбва да осъществимъ стабилизацията на нашата монета върху една опредѣлена база. Коя може да бѣде тази база? Въ това отношение може да има три системи. Ние можемъ да направимъ нашата стабилизация съ валоризация на нашия левъ, като употребимъ девизитѣ, които бихме имали въ даденъ моментъ на разположение, за да покачимъ на международния пазаръ неговата стойностъ. Ние можемъ да стабилизираме нашия левъ като девалоризираме нашата монета, което би могло да даде една малка печалба на държавното съкровище, евентуално на Народната банка. Или ние можемъ да запазимъ фактически създаденото положение. Коя система е правата? Теоритически нѣма защо да разсуждаваме. Въ всѣка държава може да има отдѣлни условия, които да бѣдатъ следвани отъ финансовитѣ кръгове, отъ финансовитѣ министерства и отъ емисионнитѣ институти. Това, което, обаче, сѣ показали последнитѣ практики при стабилизацията въ отдѣлнитѣ държави, то е, че много опасно е да се пристѣпва къмъ валоризация на националната монета, особено когато това не се налага отъ единъ излишенъ стокъ дивизи. Дори ако има такъвъ излишенъ стокъ дивизи — каквото бѣше положението преди френската стабилизация съ Banque de France — пакъ става необходимо щото сѣ известни банкови операции тази тенденция на валоризация да бѣде спрѣна, за да не влияе върху покачването на ценитѣ на вътрешния пазаръ. И макаръ че Banque de France имаше на свое разположение грамадни количества чужди дивизи преди стабилизацията, тя биде принудена, подъ въздействието на Финансовото министерство и подъ въздействието на всички индустриални, търговски и други кръгове въ Франция, да прибѣгне къмъ една система на въздействие върху пазара, за да постигне една фактическа стабилизация, на едно умѣрено ниво между 124-10 и 124-20 франка за лирата стерлинга. При системата на девалоризацията, при която има едно известно обезценяване, което сѣщо тѣй е било практикувано въ известни държави, може да се получи известна разлика въ полза на държавното съкровище или въ полза на емисионнитѣ институти, споредъ системата, която съществува. Обаче, несъмнено е, че пакъ има едно значение върху стойността на живота. Естествено е, че тогава единицата, която се избира като стабилизационна единица, представлява отъ себе си по-малка стойностъ, а това се отразява върху покачването на ценитѣ на вътрешния пазаръ.

Правилната система е системата, която биде избрана въ Франция: една стабилизация легална върху базата на фактическата стабилизация. По този начинъ опасноститѣ, които биха могли да съществуватъ въ единъ или другъ смисълъ за падането и качването на ценитѣ, сѣ избѣгнати. Остава същото съотношение, къмъ което въ течение на известно число години страната и народната икономия сѣ се приспособили. И по тоя случай азъ съмъ дълженъ да заявя въ Народното събрание, че законопроектътъ, който азъ внасямъ, има тѣкмо същото съдържание. Азъ нѣма да повтарямъ изчисленията, които направилъ уважаемиятъ г. Губидѣльниковъ. Тѣзи изчисления, за да дойдемъ до базата 92 л. да се разнизятъ на единъ грамъ чисто злато, сѣ изчисления, направени въ

Българската народна банка възъ основа на курсоветѣ, които тамъ сѣ установени отъ края на 1923 г. до день днешенъ. Следователно, ние узаконяваме стойността на нашия левъ, който той е придобилъ въ течение на последнитѣ години, неговата фактическа стабилностъ и затова никакво въздействие върху пазара, върху стойността на предметитѣ ние не правимъ. Азъ знамъ, че въ нашата страна и въ срѣдата на търговското съсловие като чели е настѣпило известно недоразумение, недоразумение, което повече се дължи на обсъжданията, които станаха по поводъ на единъ рефератъ, ми се чини, въ Съюза на кооперативнитѣ сдружения или въ нѣкой конгресъ, откожко на текста на самия законопроектъ. Текстътъ на законопроекта не биде схванатъ, и само изрази, че ние преминаваме къмъ златната база, създаде известно недоразумение, и въ срѣдата на търговцитѣ се помисли, че ние заедно съ този законопроектъ веднага ще прибѣгнемъ къмъ увеличаване коефициента, по който се събиратъ митата за вноснитѣ стоки или респективно за всички импортирани бери, такси и пр., които се събиратъ сѣщо тѣй по коефициентъ. Азъ мога да заявя, че никога въ управлението подобна мисль не е имало и че подобно увеличаване на коефициентъ нѣма да бѣде допуснато. Следователно, както нашата търговия, така и нашиятъ пазаръ, ще могатъ спокойно да функциониратъ върху базата, която е установена фактически досега. И ако има нѣкои покачвания на ценитѣ — дано има спадане — тия покачвания на ценитѣ се дължатъ не на мѣрките, които се предприематъ отъ правителството, а на недоразумения или на едно доста оправдано желание на търговцитѣ за покачване на ценитѣ, впрочемъ недиктувано отъ мѣроприятията на правителството или отъ законодателнитѣ мѣрки на българското Народно събрание. Щомъ това разяснение проникне навсѣкѣде, азъ вѣрвамъ, че и тая тенденция, да се изваждатъ на всѣка цена отъ антрепозититѣ стокитѣ, да се плащатъ мита при днешния коефициентъ, ще спре, защото коефициентътъ нѣма да се увеличи и, следователно, въ това отношение нѣма причина за никакво безпокойствие.

Н. Мушановъ (д): Чули сѣ, че ще се увеличи коефициентътъ.

Министъръ Е. Молловъ: Откъде ще сѣ чули?

Н. Мушановъ (д): Тѣ смѣтагъ, че ще се увеличи коефициентътъ на митата на 27.

Министъръ Е. Молловъ: Отъ никого не сѣ чули, но сами си правятъ заключение: минаваме къмъ златния еталонъ; понеже съотношението на лева къмъ златото е 26.65, или 27 кръгло, аджеба, щомъ е така, всичко ще се покачи 27 пѣти. Това е едно заключение, което е свършено неоправдано и което винаги можеше да бѣде опровергано отъ надлежнитѣ компетентни органи.

Г. г. народни представители! Ние следователно, оставаме при базата, при която се намираме сега. Естествено е, че тази база съответствува на онова банкното обращение, което имаме днесъ и на онѣзи банкотни отгѣзаци, ако ми бѣде позволено тѣй да кажа, които сѣ пуснати въ обращение отъ емисионния институтъ. Естествено е, че ние постепенно трѣбва да минемъ къмъ едно положение, при което тѣзи външни изразители на придружителния курсъ ще трѣбва да бѣдатъ прибрани. И затуй въ чл. чл. 2 и 3 на законопроекта се предвиждатъ известни сребърни монети, не въ смисълъ на старото сребро и на старитѣ сребърни монети; тѣ ще бѣдатъ сребърни съ фидуциеренъ характеръ, защото съдържанието на среброто въ тѣхъ нѣма да съответствува на онова, което ще показва тѣхната стойностъ или тѣхното съотношение къмъ надлежната банкнота. Това е системата, която е приета въ всичкитѣ държави. Съ други думи така наречената теоритация на монетитѣ по такъвъ начинъ ще бѣде отбѣгната. Азъ нѣмамъ при себе си образецъ отъ такива чужди монети, за да ги видите и се убедите, че тѣзи държави, които иматъ най-здраво монетно обращение и най-стабилна монета, иматъ най-долнопробна сребърна монета, която по пълноценностъ отговаря на златото. Това е Англия, чиято сребърна монета е стигнала до едно съотношение 500 къмъ 1.000. У насъ има по-друго съотношение — 680 къмъ 1.000. Има известни съображения, за да дойдемъ до този алияжъ, който трѣбва да бѣде достатъчно убедителенъ за всички желающа да събиратъ това сребро и да го пазятъ за едно по-друго време.

На трето място ние сме длъжни, при фактическата стабилизация която съществува от няколко години, да дойдем до тая легална стабилизация, защото фактическото съотношение на монетите или по-добре на девизите, една към друга, не създава на международния пазар онази сигурност, която е необходима, за да може търговските и икономическите отношения да бъдат поставени на една абсолютно сигурна база. Може би това твърдение на първо място да се види като някоя твърде парадоксално. При все това то е едно твърдение, което е било следвано от всички държави с обезценени девизи при фактическо затвърдяване на курсовете в течение на известно време. Каквото и да бъде фактическото стабилизиране, не сж изключени възможностите на колебание. И трбва да кажа, че не мисля в тая срѣда знаят, че въпреки задължителния монопол, който възбуди такива възхвали от страна на един от ораторите — не г. Губидлинковъ, той говори за миналото, а който говори за бъдещето — за съществуването на този монопол, ние имаме, повтарямъ, моменти извънредно тежки, имаме спадане стойността на нашия левъ и трѣбваше и Народната банка, и държавата да понасят надлежните жертви, за да покачатъ този курсъ по общите правила на покачването на курсовете, следователно, по правилата не на монопола, а на свободното обращение, на свободната търговия съ девизите.

Г. г. народни представители! Струва ми се, че въ този случай нѣма защо да се спирамъ на другите постановления на настоящия законопроектъ. Частъ отъ тѣхъ се предвиждатъ въ статута на Народната банка, а именно: отношението между държавата и Народната банка, въпросътъ за покриването на дълга на държавата къмъ Народната банка, прихващането на известни печалби, връщането на монетите, които сж въ обръщение, въ касите на държавата, едни въпроси, които се уреждатъ съ Българската народна банка по взаимно съгласие между Финансовото министерство и нейната управа. Тѣ сж предвидени и ако бъдатъ възбудени въ нѣкои специални моменти, които биха могли да бъдатъ отъ значение за уреждане на съотношенията между банката и държавата, естествено е, че въ финансовата комисия ние ще можемъ по-спокойно да ги обсъждаме. Защото въ действителностъ това сж отношения изключително отъ технически характеръ, за които ще трѣбва да чуемъ и мнението на тѣзи компетентни лица, които технически има да боравятъ съ разрешението на тѣзи нѣкой път твърде деликатни и твърде сложни проблеми.

Азъ не бихъ продължавалъ да говоря по този законопроектъ, ако не бѣше нужно да отговоря на нѣколкото бележки или теоритически постановки на въпросите, които уважаемиятъ г. Януловъ намѣри за добре да направи отъ трибуна Г. г. народни представители! Нѣма защо теоритически да обсъждаме въпроса, откъде трѣбва да започваме, но самите формули и лозунги, които бѣха избрани, по моето разбиране, могатъ да бъдатъ съгласни съ идеологията на оная партия, която представлява г. Януловъ, но които нѣма да бъдатъ въ съгласие съ разбиранята за днешното капиталистическо, ще кажа азъ, стопанство. Че то днесъ въ всички държави е капиталистическо, това е несъмнено. Дали то минава въ стадия на заседаващия капитализъмъ, както искаше да се изрази въ една отъ своите книги единъ отъ видните нѣмски икономисти проф. Зомбартъ — *post kapitalismus* — това азъ не мога днесъ да разсъждавамъ. Моето разбиране е това, че капитализмътъ има да играе още една голѣма роля не само въ мѣстните, вътрешните отношения на държавите, но и въ тѣхните взаимни финансови и икономически съотношения. Въ всѣки случай, днесъ ние и държавите на днешна Европа стоимъ на тази база, изключая болшевишката държава, която знаете въ какви ужасни гърчения се намира, за да може да се създаде оная база, която се смѣта, че теоретически трѣбва да царя между хората и да диктува на тѣхните стопански, индивидуални, семейни и пр. отношения. За да не се спирамъ подробно върху този въпросъ, азъ излизамъ отъ единъ фактъ. При този фактъ, който е осветенъ отъ редъ международни конвенции, който непрекъснато се препоръчва и възприема отъ отдѣлните държави, възъ основа на международни решения, подъ покровителството или по инициативата на Обществото на народите, ние днесъ не можемъ да употребимъ тѣзи лозунги, трѣбва да ги отхвърлимъ съ всичката енергия, която могатъ още споредъ идеологията на известни хора, последните представители на умирающия капитализмъ да направятъ. Азъ не съмъ отъ тѣзи убедени последни представители. Азъ мисля, че въ днешния

строй има още много здраво, че този строй ще има известенъ прогресъ, че този прогресъ е несъмненъ, че той ще се осъществява постепенно и че още за дълго време, поне ние, днесъ съществуващите поколения, ще трѣбва да градимъ върху тази база. Следователно, преди всичко ние не можемъ да говоримъ за една стабилизация на икономическо положение. Споредъ менъ, това е една ересь, която не се оправдава нито отъ социално, нито отъ икономическо, нито отъ философско становище. Стабилизиране на прогреса, на напредъка днесъ — това е нашиятъ лозунгъ. Азъ не желая да изпадна въ тълкуване на стабилизация, която има смисълъ не на монетното обращение, но смисълъ на икономика — действително единъ вкусъ, който по-скоро изглежда, бихъ казалъ, на една реакция, реакция въ другъ смисълъ, не въ смисълъ на политическа реакция.

На второ място, г. г. народни представители, азъ не бихъ могълъ да се съглася и съ другата теза, която тукъ се поддържаше — тезата за едно принудително урегулиране на вноса и износа. Поддържаше се тукъ тезата за единъ институтъ, който въ това отношение ще трѣбва да предприеме известни мѣроприятия, които да могатъ да създадатъ необходимия балансъ, или необходимото съотношение, което да бъде въ полза на българското стопанство, въ смисълъ, да се активира износътъ, а вносътъ да се намали, като му се прѣчи и т. н. Самиятъ фактъ, че България е възприела съ една резерва, която азъ въ последния моментъ успѣхъ да прокарамъ, конвенцията за премахването на запрещенията и ограниченията на вноса и износа, показва, че ние не можемъ да възприемемъ тезата на г. Януловъ, при днешните международни отношения. Това е изключено. Ние го практикувахме до известни размѣри, но практически то не даде никакви резултати. Той самъ посочи известни дефицити въ нашия търговски балансъ. Ами запрещенията и ограниченията, ние ги имаме до скоро време. Азъ съмъ отговорниятъ министъръ, който отмени запрещенията, и трѣбва да кажа, че това отмянене не създаде едно по-тежко положение нито за баланса, нито за съкровището. Азъ следвахъ и системата на премъхване на ограниченията. При съществуващото отношение на нашата девиза къмъ чуждите девизи, азъ трѣбваше непременно да взема подъ внимание съотношението на лева къмъ златото и къмъ чуждите девизи, за да доведе нашите тарифни размѣри до една система разумна, която да не ощетява нашето стопанство, да не ощетява нашия производител, който при обезценяването на лева, винаги ще изнася по-евтино, а винаги ще купува по-скъпо отъ странство, предъ видъ на това, така да кажа, чисто механическо въздействие на една девиза върху друга. И днесъ азъ пакъ ще кажа, че животътъ въ България сравнително за насъ е скѣпъ, но въ международно отношение е най-евтинъ. Това е играта на съотношението между девизите. Лицето, което може да печели долари, у насъ съ своите долари ще се намѣри въ отлично положение, а ние съ нашите левове въ страната на доларите ще бъдемъ последни сиромаси. За насъ скѣпотията на живота се изразява въ покачването цените, съответно съ падането на националната монета, и то, може би, не въ сѣщото съотношение, а малко повече. Азъ бихъ казалъ обратното. Ако ние бихме въвели, както нѣкои препоръчваха, веднага златния еталонъ, както направи една Германия, азъ съмъ сигуренъ, че ние бихме създали една много по-голѣма скѣпотия, отколкото тази, която сега съществува. Защото онзи, който е навикналъ да продава единъ килограмъ фасулъ за 27 л., когато му се предложи единъ левъ, макаръ че той е златенъ, ще каже: „Ами, това е много малко, дайте ми два, три“, и съ туй цената на неговия артикулъ би била по-скѣпа отъ оная, която той е ималъ по-рано. Следователно, къмъ тази система ние вече въ днешния день не можемъ да прибѣгнемъ.

Моята теза бѣше следната: че ние не можемъ изкуствено съ декрети да влияемъ върху вносъ и износъ. Ако ние бихме създали такъвъ институтъ, а имаше подобна мисълъ — азъ сжщо съмъ ималъ такава мисълъ въ критически моменти . . .

И. Януловъ (с. д.): Г. министре! Азъ не говорихъ за мита, за запрещения и пр. Азъ говорихъ само за регулиране. Вие знаете, г. Молловъ, че нито единъ такъвъ стопански институтъ не съществува въ България, и само въ България. Тѣй че, азъ не говорихъ за другъ строй, а за бедния нашъ строй, и посочихъ само мѣрки И време е тѣзи мѣрки за стопанско възстановяване да се взематъ.

Министъръ В. Молловъ: Г. Януловъ, азъ само развивамъ Вашата мисълъ до нейните практически последици.

Регулиране означава контингентирание, а контингентирание означава, че азъ, който търгувамъ съ известни артикули, да кажемъ брашно и пр., ще получа позволение да изнасямъ всичко навънъ, но онзи, който внася, да кажемъ известни котонади, памучни произведения или нѣщо друго, ще получи отъ този институтъ разрешение, вмѣсто 50, да внесе 25, вмѣсто 25—5, за да може да бжде регулирано съотношението.

И. Януловъ (с. д): Регулиране значи намиране на пазари, значи импулсиране на земледѣлието и пр., значи система, а такава система липсва.

Министъръ В. Молловъ: Намирането на пазари не е задача на тѣзи институти. Ако е въпросъ за намирането на пазари, азъ и за пазаритѣ мога да ви говоря много.

С. Мошановъ (д. сг): Коя държава търси пазари?

И. Януловъ (с. д): Коя държава не търси пазари? Ами че за какво сѣмъ службитѣ на консулитѣ, на върховнитѣ стопански съвети? За какво сѣмъ всички тия стопански аташета? Нѣма защо да споримъ.

Министъръ В. Молловъ: Азъ разбирамъ атакитѣ на г. Янулова.

И. Януловъ (с. д): Азъ мисля, че г. министърътъ на финанситѣ не отказва, че стопанскиятъ напредѣкъ на страната е необходимъ. Това е и решението на конференцията въ Женева въ 1927 г. — за стопанското консолидиране. Ще бжде много странно, ако се откаже това.

Министъръ В. Молловъ: Това, което казахте Вие, г. Януловъ, бѣше въ пълно разногласие съ стопанския напредѣкъ. Вие искахте едно стабилно зирание на икономиката, а азъ ви казахъ, че трѣбва прогресъ, следователно, напредѣкъ. Ако думата прогресъ означава нѣщо друго, кажете ми. Тя означава напредѣкъ.

И. Януловъ (с. д): Значи, преди всичко, стабилизиране.

Министъръ В. Молловъ: Азъ отъ туй започнахъ, но ако Вашата система означава, че ние трѣбва да създадемъ единъ особенъ институтъ, който да научи нашето население, какъ да се опаковатъ ябълкитѣ въ кугии, или какъ да се правятъ мармалади, за да можемъ да осигуримъ изнасяне на български артикули въ странство, то е друга работа. Тогава този институтъ ще го сведемъ къмъ минимума и ще кажемъ, че нѣма защо да го създаваме, защото съ туй се занимаватъ всичкитѣ наши вътрешни стопански организации, съ туй се занимаватъ всичкитѣ подвижни катедри, всички агрономи, всичкитѣ земледѣлски конференции, даже тѣзи, които правятъ изложби, за да покажатъ практически, какъ нашиятъ производител да може да използва своето произведение, за да го изнесе въ по-другъ видъ на чуждия пазаръ.

Следователно, и въ това отношение, азъ съмъ наясно. Азъ не желая да се употребява единъ лозунгъ, една формула, която скрива въ себе си практически послѣдствия и която би могла да бжде употребена въ друга срѣда, съ огледъ на една друга публика, за да не бжде така пояснена, както сега се пояснява.

По-нататѣкъ, г. г. народни представители, колчемъ това не е възможно, ние вече трѣбва да вървимъ къмъ свобода въ нашитѣ търговски, стопански, икономически отношения. И ние сме възприели тази теза. Ние ще трѣбва да проведемъ една политика на търговски договори, на наши митни тарифи и т. н., за да дойдемъ до едни съвършено установени безъ всѣкакво колебание, за дълго време установени търговски връзки съ чуждитѣ държави, при които ще имаме за задача да запазимъ възможността за нашия износъ, както направихме това при търговския договоръ съ Турция, както е възможно въ скоро време да стане това съ Гърция, както е възможно съ други държави да настѣпятъ такива преговори и то непосредствено следъ тази стабилизация, за да можемъ да създадемъ тукъ една здрава база и една база на довѣрие въ търговскитѣ сношения между държавитѣ. Но и въ митната си политика ние не можемъ вече да следваме това, което вие препорѣчвате, защото то е преминалъ стадий, преминала епоха. Ние не можемъ да се върнемъ къмъ единъ декретъ или законъ, който запрещава вноса на известни артикули, съ изключение на случаетѣ на обществени бедствия и т. н., които сѣмъ посочени въ самата конвенция и които сѣмъ достатъчно

широко посочени, за да се опасяваме, че въ случай на една катастрофа или въ случай на нѣкое бедствие бихме били съ вързани ръце.

Последниятъ въпросъ, върху който се спрѣ г. Януловъ, бѣше въпросъ за монопола. Неоднократно азъ съмъ говорилъ по него. И по-рано съмъ говорилъ и сега ще се върна върху него. Ако той за миналото, както ние всички тукъ говоримъ, имаше своето значение, той имаше това значение специално за 1923/1924 г. Отъ 1925/1926 г. ние имаме фактически монополъ, имаме законенъ монополъ. Обаче мога да ви кажа, че този монополъ имаше такъвъ одиозенъ характеръ за Българската народна банка, че тя ежедневно настояваше за неговото премахване. Нашата девиза не се е поддържала по силата на тѣзи прѣдписания. Не, г. г. народни представители. Да се твърди противното — това е една голѣма погрѣшка. Азъ не знаехъ, че този въпросъ ще бжде повдигнатъ, за да ви посоча колебанията въ баланситѣ на Народната банка, респективно въ покритието на банкното обращение, разполагаемостта съ чужди девизи и задължеността къмъ чуждитѣ емисионни и частни банки. Ние поддържахме нашата девиза съ всички жертви, които можеха да бждатъ направени. Въ 1924/1925 г. вие забележете едно нѣщо: какъвъ е маржътъ между „купува“ и „продава“ и защо Народната банка осѣществи тогава голѣми печалби? Ами че това бѣше единъ данѣкъ върху народното стопанство. Тя купува по една цена много по-долу, а продава по една цена по-висока. Това бѣше единъ косвенъ данѣкъ, незабелязанъ данѣкъ, нечувствуванъ данѣкъ, но той тежеше и върху търговеца, и върху индустриалеца, и върху производителя. Една отъ първитѣ мѣрки, която азъ поискахъ отъ Народната банка и която съ нейно съгласие осѣществихъ, то бѣ да намалѣ маржа между „купува“ и „продава“. Народната банка намали своитѣ печалби, обаче отъ туй спечели нашата национална икономия, съ туй се помогна на износа. Не се помогна за постигането на другата целъ, може би, щото всички девизи, които биха били получавани отъ стоки, които се изнасятъ, да постѣпятъ на разположение на Народната банка. Откъде взема Народната банка чуждитѣ девизи? Само отъ тѣзи експортѣри, които се отнасятъ къмъ нейнитѣ гишета, но не и отъ онѣзи експортѣри — и то много голѣми и много едри — които и възможностъ да извършватъ своитѣ продажби не тукъ, а въ странство, на артикули, които сѣмъ изнесени тамъ на една оценка минимална тукъ и, следователно, при задържане на една минимална девизна разлика, а при получаване на голѣми суми въ странство отъ самитѣ експортѣри, които не могатъ да се контролиратъ. Вие знаете, че много голѣми експортѣрски къщи, които иматъ тукъ само клонове, така да кажемъ, които работятъ на комисионна, иматъ своитѣ централи въ странство и осѣществяватъ тия сдѣлки тамъ. Народната банка нѣмаше възможностъ да контролира кое постѣпва, кое не постѣпва. Тя улови единъ-двама души, нѣколко актове се съставиха, нѣколко процеса минаха презъ Софийския окръженъ съдъ или презъ други окръжни сѣдилища, но тѣ бѣха отъ единъ сравнително минимално значение. Банката употребяваше всички усилия и всички въздействия, каквито, трѣбва да кажа, и азъ употребявахъ въ онѣзи случаи, когато се виждаше, че известни импортѣри, вносители на стоки, искатъ да внесатъ у насъ стоки, които имаме на разположение, напр. захаръ, да не бждатъ улеснявани тѣзи импортѣри, за да се напълни нашиятъ вътрешенъ пазаръ съ една стока — която наистина ще бжде се нѣколко стотинки по-евтина отъ тукашната — въпрѣки обстоятелството, че нашитѣ фабрики или магазини сѣмъ препълнени съ сѣщия продуктъ, който би могълъ да бжде на разположение на народното стопанство. Но това сѣмъ все едни мѣрки, ако мога да кажа, за изкуствено дишане. Самата идея, че една монета се поддържа чрезъ монопола, е идея, която за срѣдитѣ на свободното банкотно или парично обращение съдържа вече нѣщо подозрително. Има несигурностъ, има неясностъ, никой не може да повѣрва, че въ даденъ моментъ действителното съотношение е таково или друго. Ако вие бихте направили изчисление по баланситѣ на Народната банка — за частие, тѣ сѣмъ сега активни и добри въ този моментъ, ние вече минахме критическитѣ моменти и, независимо отъ заема, имаме известенъ запасъ и, следователно, сега мога да говоря по-спокойно за миналото — щѣхте да разберете, защо нѣкой пътъ трѣбваше по два-три пѣти да се съвещаваме съ управителя на Народната банка, какво да предприемемъ, понеже пристигаше известие, напр., отъ Виена, че нашиятъ левъ тамъ се продава по-долу или че въ Женева отъ 3-65 е падналъ

на 3-60, за да предизвикаме неговото покачване по нормален ред. Колчемъ се идва до идеята за монопола, това показва, че нашата девиза не е нищо друго освенъ едно пеленаче, което е вързано за едно въже и което се учи да върви, безъ да може да ходи правилно. Тия пелени и тия връзки трѣбва да бѣдатъ махнати.

Но тукъ веднага ви се казва, че нашитѣ условия сѣдни, че условията на Bank of England сѣ други, че условията на Banque de France сѣ трети и т. н., и че господата, които сѣ изучавали нашето монетно обращение, не сѣ обърнали внимание на нашитѣ специфични условия. Какъ да не сѣ обърнали вниманието? Ако азъ ви кажа, че поддържането на нашата монета презъ миналата година струва една загуба на Народната банка отъ 500—600 милиона лева, какво бихте казали вие? Ние имаме единъ монополъ по законъ, а въ сѣщностъ трѣбваше да употребяваме всички други срѣдства, да правимъ краткосрочни заеми, за да поддържаме нашата девиза. Тогава за какво е този монополъ? Той не заслужава това название въ тия последни стадии на неговото съществуване. Той бѣше крайно полезенъ въ онзи моментъ на рѣнъ, въ онзи моментъ на паника, която се създаде въ 1923 г. Той бѣше създаденъ, защото тогава имаше единъ стокъ отъ единъ милиардъ девизи въ разположение на Българската народна банка, които бѣха събрани въ края на м. декемврий. Колчемъ отъ края на 1924 г. и 1925 г. започнаха по-големитѣ плащания, започна по-големото раздвижване на търговията, този стокъ постепенно започна да изчезва. И въ началото на 1926 г. азъ се намѣрихъ при положението да имамъ само около 140 милиона лева, които трѣбваше веднага да бѣдатъ погълнати отъ онѣзи платежи, които трѣбваше да извърши Българската народна банка. Оттогава сме били въ плусъ, но сме били и въ минусъ. И азъ ви казвамъ, че това е струвало на Българската народна банка скъпи пари. Следователно, нашитѣ условия въ това отношение не се различаватъ отъ чуждитѣ. Но казва се, че постепенно трѣбва да се приспособимъ къмъ свободата. И това го казало търговското съсловие. Вѣрно е, г-да, че човѣкъ трѣбва да се помисли за това. И несъмнено е, че ние трѣбва да се приспособимъ къмъ свободата. И може би най-добрата система, която знаятъ възпитателитѣ по плаване, напр., тя е, да хвърлишъ нѣкоя въ водата, за да се научи да плава. Но то е по-голямо опасно: може лицето да бѣде малко стреснато, може да бѣде боязливо, може да нѣма достатъчно физическа сила. И затова въ протокола се предвижда, че премахването на монопола ще стане 6 месеца следъ влизането въ сила на закона за стабилизацията. Това е минималниятъ срокъ, който може да бѣде продължаванъ по настояване на българското правителство и Българската народна банка въ съгласие съ комисаря на Обществото на народитѣ. Това положение е придобито. Но дали ние следъ 6 месеца, следъ 8 месеца или следъ една година ще освободимъ нашитѣ девизи отъ тѣзи пелени и отъ тѣзи връзки, които създаватъ само подозрения около нея — а ще ги създаватъ още повече, щомъ мине законътъ за стабилизацията — това е единъ въпросъ на живота, то е единъ въпросъ на балансъ, то е единъ въпросъ на политика, то е единъ въпросъ на живота. Нѣма защо ние предварително да се обвързваме по него, въ една определена посока, за едно по-кратко или по-дълго време да премахнемъ монопола. Нека изтекатъ тѣзи шестъ месеца — ще видимъ какво е положението и на бюджета — азъ се надявамъ, че то ще бѣде отлично — и на балансъ, и на стокъ отъ девизи, и на емисионния институтъ — и тогава този въпросъ ще може да бѣде решенъ en connaissance de cause. Но принципиално ние не можемъ да останемъ съ монополъ. Това е изключено. Рано или късно ние ще го махнемъ. Само по този начинъ ние ще имаме истинската стабилизация. Когато ние стабилизираме лева и свързваме тая стабилизация съ монопола, то значи, че не го стабилизираме. Това сѣ две понятия, които си противоречатъ едно на друго. Нашиятъ кредитъ въ странство ще бѣде възстановенъ съ всичкитѣ тѣзи ликвидации, които ние предприемаме, съ увѣрението, че ние се явяваме на международния пазаръ съ признаване на законитѣ, на установенитѣ, на приетитѣ задължения, не на задължения фантастични, невъзможни и несъществуващи. Когато ние се явимъ тамъ съ единъ левъ, който има общо международно признание, а не монополно съществуване, тогава нашиятъ кредитъ ще бѣде по-добъръ. Ако бихъ могълъ азъ това да го направя по-рано, азъ бихъ го направилъ, безъ да прибѣгамъ къмъ заема — азъ не можахъ това да го направя. Но единъ пътъ ние вече влизаме въ този пътъ, той ни води безсъмнено, безусловно къмъ отмѣняването на моно-

пола. Следователно, ние това мѣроприятие трѣбва да го имаме предъ видъ, за да го подготвимъ да бѣде възприето безболезнено.

Но, г. г. народни представители, тукъ се изказа опасението, че, щомъ се приеме този законопроектъ (чл. 9), златото щѣло да трѣгне отъ България да тече въ странство, среброто щѣло да трѣгне да тече въ странство. Кое сребро, кое злато? Ами че то ще бѣде действително странно да се говори за такава възможностъ. Вие четохте ли въ този законопроектъ нѣщо за създаване на златни монети или за свободно сѣчение на злато въ България? Не. Ние имаме едно съотношение, което е двойно. То не е една база веднага на „голдъ пойнтъ“. Тоя „голдъ пойнтъ“ е съотношение на девизи. Ние имаме една база, която би могла да се нарече „голдъ ексчеинджъ стандартъ“. Но когато ще дойдемъ до златния пунктъ, който ще се определя само въ съотношението на стойността на златото „купува — продава“ плусъ разносикитѣ — защото само по тоя начинъ се определя при всѣки единъ златенъ еталонъ съотношението на монетата къмъ ефективното злато — тогава ние пакъ не бихме могли да имаме сѣчени златни монети отъ нашъ несъществуващъ монетенъ дворъ или отъ другъ нѣкой монетенъ дворъ, за да може срещу всѣка една банкнота да дадемъ наполеонъ, че той да отиде въ странство. Въ Англия тая система не съществува. Тамъ има „голдъ бъл-йонъ ексчеинджъ“ — може само за известна сума да се купи ключе злато.

Следователно, отъ това, което азъ ви казвамъ, излиза, че ние имаме една двойна система, единъ паритетъ къмъ една златна девиза и постепенно ще дойдемъ къмъ самия златенъ еталонъ чрезъ посредството на тия, нека кажа, фидуциерни монети, които ние създаваме. Но когато дойдемъ до самия златенъ еталонъ, златото ще бѣде тогава въ каситѣ на Народната банка. То нѣма да бѣде въ разположение на носителитѣ на банкнитѣ, които банкноти се гарантиратъ съ това злато отъ българския емисионенъ институтъ. Съ други думи, такъвъ износъ на злато, за който се говори, не може да стане. И тогава банката ще има възможностъ винаги, когато цената на златото тукъ е по-висока, отколкото цената на златото въ странство, да купи злато отъ тамъ, да увеличи нашето злато, а не да го изнася.

Среброто. Всичкото сребро, което имаме въ стари монети, е пакъ въ Народната банка. Наистина, има малки количества сребро въ страната, както и златни монети.

Нѣкой отъ лѣвицата: Има, има.

Министъръ В. Молловъ: Банката ги купува, дава премия и, при все това, туй е положението. Старото сребро може да бѣде използвано за насичане на новитѣ монети. А за новитѣ монети вие виждате, че разликата между номиналната и реалната стойностъ на среброто, което тѣ ще съдържатъ, е свършено друга. Следователно, и нашето сребро нѣма да бѣде предметъ на единъ износъ къмъ странство. Ние не сме страна, която произвежда тия метали. Ние сме една страна, която съ своя трудъ, съ своитѣ произведения ще трѣбва да внася тия метали. И, следователно, въ това отношение опасността, която тукъ се изтъква, е една опасностъ, която се основава само на едно недоразумение. Азъ такава опасностъ въ никой случай не предвиждамъ. Ако бѣше казано „златенъ левъ“, и ако ние бихме въвели насичането на златни монети още сега у насъ, тогава би могло да се говори за такава опасностъ, но сега тя не съществува.

Колкото се отнася до девизитѣ, естествено е, че тѣзи девизи съ стока, който ще има Българската народна банка, ще се регулиратъ отъ онѣи балансъ, който ще съществува за нашата държава — търговскиятъ, платежниятъ балансъ.

И несъмнено е, че задачата на държавата въ тоя случай е не да се спре само на това мѣроприятие. То не е едно мѣроприятие, кристализирано само въ една посока, което да има характеръ на панацеа, на едно лѣкарство противъ всички болести.

Но, г. г. народни представители, никой съ тоя законопроектъ не е искалъ да каже, че българската държава нѣма да следва политиката на икономии, на строги икономии, за да може да има единъ екилибренъ бюджетъ. Това е една необходимостъ. Безъ нея не можемъ да имаме за дълго време една стабилизация. Това е несъмнено. България трѣбва да следва една политика на възсъздаване на своето стопанство — специално политиката на порковителстване земледѣлското стопанство, на усвѣршенстване, бихъ могълъ да употребя и думата рационализиране, макаръ че тя

се употребява повече за индустрията, отколкото за земеделското стопанство. А нашите индустриални предприятия не сж още въ категорията на тия, които работят по системата на Тайлора или на рационализацията. Едва Германия е могла да се приспособи, Англия се мъчи да се приспособи, и други държави гледат да се приспособят към една система, която предполага много висока надница, но много интензивен, перфекциониран технически труд — нѣщо, което ние не сме могли да придобием още.

Г. г. народни представители! Въ тия посоки се прави отъ управлението всичко възможно съ срѣдствата, съ които ние разполагаме, и ще се прави. Вие знаете, че има много инициативи. Нѣкои отъ тия инициативи сж критикувани, нѣкои отъ тѣх сж спъвани по липса на срѣдства. Но забележете, г. г. народни представители — и това е единъ въпросъ, който нашата интелигенция, представителитѣ на народа винаги трѣбва да иматъ предъ очи, да иматъ присърдце — въ основата на всички тия мѣроприятия и въ всички тия лозунги и добри пожелания не трѣбва да забравяме, че лежи едно предусловие. Предусловието е — нашиятъ народъ въ своята просвѣта да застане на една по-културна база. Всѣки индивидъ да стане единъ по-културенъ индивидъ, да отстрани отъ себе си известни слабости, известни недостатѣци отъ неподготвеностъ, отъ единъ слабо производителенъ трудъ. Азъ още като студентъ знаехъ сравнението по резултати между труда на единъ англичанинъ, на единъ френецъ, на единъ нѣмецъ и на единъ българинъ. Трудътъ на българския работникъ е по-долу отъ труда на тия усвѣршенствувани вече технически работници, които могатъ, следователно, да претендиратъ и по-висока надница и да дадатъ по-високъ рандеманъ при едно по-малко време на трудъ.

Ние възприехме всички закони и конвенции за покровителство на труда. По отношение на социалното законодателство, по статистиката на Международното бюро на труда, ние сме на едно отъ първитѣ мѣста по ратифициранитѣ конвенции, изработени отъ тая международна институция. Ние, следователно, сме дали всичко и даваме всичко — може да има грѣшки, може да има недостатѣци — за да гарантираме физическото съществуване, моралното съществуване на трудящия се народъ. Ние имаме политика да му гарантираме и на старостъ и въ време на болестъ и т. н. живота. Но това, което трѣбва да се постигне чрезъ нашата училищна система, не се постига или се постига много малко. И азъ ще кажа особено, че нашитѣ учители често

пжти преследватъ едни утопични идеи, занимаватъ се съ преобразувания не само на българското общество, но на цялата вселена, вмѣсто да се занимаватъ съ едни по-малки работи, по-интересни работи за ученика, които сж свързани съ неговото битие, съ неговия животъ, съ неговата хигиена, съ неговото разбиране, за да създадатъ у него онова, което е основата на всѣки работникъ въ странство — да създадатъ чувство на чистота, на прибраностъ, на редъ, на системностъ, на метода, за да може този индивидъ да уважава себе си като индивидъ, като равноправенъ членъ на обществото, макаръ, може би, не съ такива печалби, както сж и всички останали членове на това общество. Ако имаме спънки въ нашия износъ, ако нашитѣ продукти нѣкъде отиватъ и се връщатъ после, ако не можемъ да конкурираме даже югославянскитѣ сушени сливи, ако не можемъ да изнасяме винаги нашето отлично грозде, ако за виното трѣбваше да дойдатъ тукъ чужди фирми да го преработватъ, и тѣ се оплакватъ по нѣкой пжтъ отъ фалшификация и пр., то се дължи именно на това.

Голѣми реформи и голѣми инициативи имаме, но всичкитѣ тия голѣми реформи и голѣми инициативи предполагатъ по-голѣма култура на българина, за тая голѣма култура и българското Народно събрание трѣбва да допринесе, и всѣки народенъ представителъ съ своя примѣръ, съ своята речъ, съ своето слово трѣбва да въздействува. Защото, въ края на краищата, напредѣкътъ на нашето отечество ще зависи отъ способността на българина въ културно отношение да бѣде нѣщо по-високо и по-добро въ близко бъдеще. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателъ: Моля, които приемиатъ на първо четене законопроекта за стабилизирането на лева и за монетната циркулация въ царство България, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Законопроектътъ се изпраща въ комисията.

Г-да! Понеже времето е напреднало, ще опредѣлимъ дневния редъ за идущето заседание.

Дневниятъ редъ ще бѣде като се прибави въ края на първо четене законопроекта за допълнение чл. 2 отъ закона за държавнитѣ служители — предложение на народния представителъ г. Герасимъ Ангеловъ.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 19 ч. и 35 м.)

Председателъ: АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ

Подпредседателъ: А. ХРИСТОВЪ

Секретаръ: Д. МАНГЪРОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

СЪДЪРЖАНИЕ:

Стр.	Стр.
Отпуски, разрешени на народните представители: Петър Цвѣтковъ, Стефанъ Бояджиевъ, Вичо Петевъ, Борисъ Наконъ Божковъ, Димитъръ Бъровъ, Иванъ Харизановъ, Георги Чернооковъ, Иванъ Хрелопановъ, Георги Симеоновъ, Стефанъ Стефановъ, Георги Семерджиевъ, Иванъ х. Николовъ, Гето Кръстевъ, Страшимиръ Георгиевъ, Йорданъ Ганчевъ, Христо Мариновъ, Александъръ Хитриловъ, д-ръ Борисъ Николовъ, Вълчо Даскаловъ Вълчевъ, Стефанъ Димитровъ, Василь Игнатовъ, Николай Алексиевъ и Величко Кознички : : : : : 107	
Законопроектъ за стабилизирането на лева и за монетната циркулация въ царство България (Първо четене) : : : : : 107	
Дневенъ редъ за следующето заседание 121	